

Guia didàctica

emmer gència climà tica.

Proposta didàctica per a l'acompanyament a professorat, centres educatius, col·lectius ecosocials i educació emocional. Activitats i recursos per transversalitzar la temàtica a diferents àmbits de la vida des de la justícia social.

Autoria

Laura Martín
Beñat Orbea
Nelly Alfandari
Manuela Zechner

Coordinació

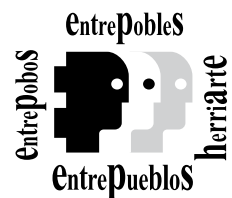
Eunice Elenes
Natalia Riera Manzano

Cessió fotogràfica

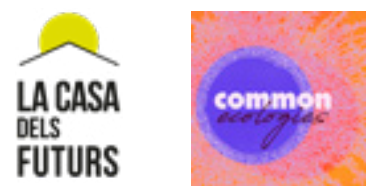
Joana Bregolat i Campos 2019-2021
Drew (@labdrew)

Edició 2024

Un projecte de:

Amb la revisió de / Agraïments:

Amb el suport de:

ÍNDEX

1. PRESENTACIÓ DEL MATERIAL	4
2. BREU DESCRIPCIÓ, OBJECTIUS I ESTRUCTURA	6
3. BLOCS FORMATIUS	8
3.1. Bloc d'organitzacions i col·lectius socials	10
• Sessió. Format per a moviments climàtics o ambientals	
• Sessió. Format per a moviments no climàtics o ambientals	
3.2. Bloc del professorat	20
• Sessió. Format xerrada	
• Sessió. Format taller	
3.3. Bloc d'acompanyament a centres	48
• Primera sessió	
• Segona sessió	
3.4. Bloc d'acompanyament emocional	60
• Sessió. Format lectura - presessió	
• Sessió. Format teatre participatiu	
• Sessió. Format de mapeig de xarxes de cures	
ANNEXOS	78

1. PRESENTACIÓ DE LA GUÍA

Tal com se'n fan ressò nombroses institucions, organismes i col·lectius d'arreu del món, actualment ens enfrontem a una situació complexa en la qual l'acció humana ha generat reaccions en el medi natural que accentuen la inestabilitat climàtica i que acceleren tendències nocives en l'ecosistema, fins al punt de poder parlar d'una veritable crisi climàtica i ambiental.

Fer front a l'emergència climàtica no és una tasca fàcil, però podem generar una sèrie de petites accions i reflexions que ens apropin a trobar-hi una solució, buscant estratègies i formes que ens sensibilitzin i apoderin com a societat, tot promovent la mobilització, l'activisme, l'acció per aconseguir les transformacions socials i culturals necessàries.

El disseny i desenvolupament d'aquest material busca col·laborar en aquestes transformacions, des del ferm convenciment que l'educació és una de les eines amb més potencial que tenim com a societat. Cal que aquesta sensibilització sobre l'emergència climàtica pugui fer-se a tots els nivells (societat civil, alumnat, professorat, equips directius, famílies, entitats territorials...), entenent que es tracta d'un procés delicat i complex, però necessari.

Cal entomar el repte de bastir moviment social i una comunitat educativa conscienciada amb la justícia global, emancipats i compromesos amb aquesta lluita.

Amb aquests mòduls busquem obrir un espai de reflexió, de presa de consciència, de debat i contingència, d'inconformisme; un espai per col·lectivitzar les nostres pors, cuidar-nos i imaginar futurs desitjables; un espai per dotar-nos de les eines necessàries per fer possible els canvis.

4.

2. BREU DESCRIPCIÓ, OBJECTIUS I ESTRUCTURA

7.

L'estructura d'aquest document està dividida en **quatre grans blocs:**

- **Bloc formatiu a organitzacions i col·lectius socials**
- **Bloc del professorat**
- **Bloc d'acompanyament als centres educatius**
- **Bloc d'acompanyament emocional**

El primer mòdul busca que els diferents **moviments i organitzacions socials** puguin aprofundir en les conseqüències últimes que la crisi climàtica i ambiental genera en la societat. Es farà èmfasi en la generació de noves idees o maneres d'abordar el problema mitjançant la intel·ligència col·lectiva i les seves propietats emergents. Durant aquest procés d'aprenentatge estarem acompanyats de la cultura regenerativa o de la cura com a eines per suportar la crisi.

El segon mòdul és una proposta perquè el **professorat** pugui aprofundir en la transversalització del tractament i abordatge de l'emergència climàtica a les aules des de la justícia global. La iniciativa permetrà

continuar reflexionant sobre aquesta problemàtica i, al mateix temps, dotarà el professorat d'eines i recursos útils per treballar des de la complexitat, a partir de diferents llenguatges i mirades, i atenent sempre a la diversitat de l'alumnat.

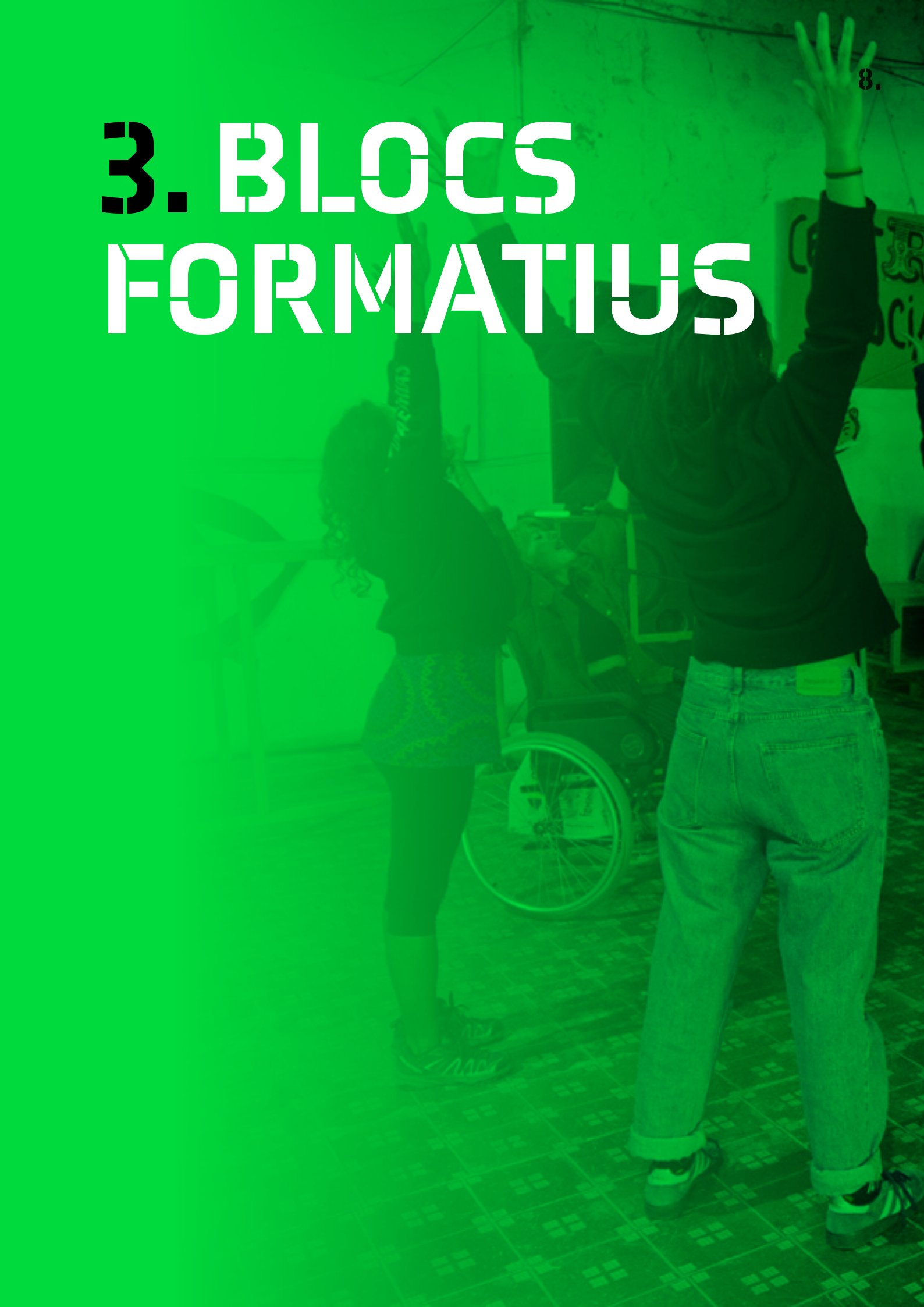
El tercer mòdul és una proposta dirigida als **equips directius** que busca acompanyar-los en el procés d'anàlisi, reflexió i disseny de projectes perquè puguin ser, posteriorment, implementats en els respectius centres. Més enllà del treball a les aules, és urgent incorporar la problemàtica ambiental i la qüestió de l'emergència climàtica també en els plans educatius dels centres, fent que aquesta mirada i posicionament quedin patents i puguin desplegar-se, tant a nivell d'ideari com a nivell de pràctiques concretes, de manera estructural.

El quart mòdul pretén donar suport a una exploració sobre l'**ecoansietat i la resiliència** quan es parla de la crisi climàtica. Està dirigit a **joves**, però pot adaptar-se a diferents edats. Està pensat com una ampliació de dos exercicis específics de la guia didàctica - emergència climàtica: **Activitat 2** "La temperatura emocional" i **Activitat 5** "Transicions i projectes vitals", posant en el centre la interdependència, l'ecodependència i la cura com a dret col·lectiu. Aquest mòdul utilitza el teatre participatiu i el mapatge de les cures com a mètodes per explorar aquests temes.

3. BLOCS FORMATIUS

8.

9.

3.1. BLOC D'ORGANITZACIONS I COL·LECTIUS SOCIALS

Aquest bloc formatiu és una proposta perquè les persones que pertanyen a organitzacions i col·lectius socials puguin **aprofundir en les implicacions últimes que la crisi climàtica i ambiental genera a la societat**, buscar noves estratègies de l'abordatge de la crisi (des del pensament col·lectiu) i implementar una cultura regenerativa dins dels col·lectius per després extrapolar-la al món.

Aquest bloc formatiu està **enfocat en organitzacions i col·lectius socials**. A causa de l'heterogeneïtat dels tractaments que se li dona a la justícia climàtica i ambiental en les diferents organitzacions, s'han realitzat dos formats diferents: d'una banda, els col·lectius que emmarquen les seves lluites en la justícia climàtica i ambiental (*Format per a moviments climàtics o ambientals*) i, d'altra banda, els moviments en els quals la justícia climàtica i ambiental quedi relegada a un segon pla, en pro d'altres lluites (*Format per a moviments no climàtics o ambientals*). En cas que el col·lectiu es trobi en una situació intermèdia, es recomana fer primer el format per a moviments no climàtics o ambientals. Els dos formats proposats per a aquest bloc formatiu preveuen executar les activitats, reflexions i posades en comú en una única sessió de 3-3,5 hores, sent un format fàcilment administrable a diferents organitzacions i col·lectius socials.

El **posicionament pedagògic** de la proposta s'emmarca en una educació per a la justícia global, entesa des d'enfocaments de l'emancipació, els feminismes i la decolonialitat. Per aconseguir això, en aquest mòdul es prioritza la facilitació de processos d'on emergeixin noves maneres de fer front a aquesta crisi des de la intel·ligència col·lectiva. S'incorpora una àmplia gamma de mirades que ens permeten entendre el món de maneres diferents (individual, col·lectiva, nord-sud, ecodependent, interdependent...). Una de les finalitats d'aquesta formació és la de convocar altres coneixements i sabers, aquells que s'han negat dins dels processos acadèmics i des de la història occidental. Cal destacar, també, l'objectiu de fomentar la mobilització cap a l'acció, l'assumpció de compromisos individuals i l'augment de la percepció de responsabilitat amb la temàtica.

Objectius específics

- **Identificar les causes i conseqüències** de l'emergència climàtica i descobrir la seva relació amb l'empitjorament de la qualitat de vida i amb les injustícies socials.
- Cocrear una visió del conjunt d'**opcions que disposem per fer front a la crisi** i entendre la importància i necessitat de cadascuna d'elles.
- Generar espais on la cultura de **compartir les preocupacions** sigui compatible amb un **esperit regeneratiu** per continuar endavant.

Estructura

Taula explicativa amb els diferents formats possibles:

FORMAT PER A MOVIMENTS CLIMÀTICS O AMBIENTALS (3 h)

- Context: Tecnologia i ciutat (10')
- Dinàmica per desmecanitzar (15')
- Visualització d'un vídeo (5')
- Teatre imatge (30')
- Pausa (10')
- Joc de rol: El Festival del Recuerdo (1,5 h)

FORMAT PER A MOVIMENTS NO CLIMÀTICS O AMBIENTALS (3,5 h)

- Definicions (20')
- Visualització d'un vídeo sobre la emergència climàtica i lectura d'un article (30')
- Teatre imatge (30')
- Pausa (10')
- Visualització de la pel·lícula Baraka (2 h)

Format per a moviments climàtics o ambientals

(sessió 3 h)

12.

1. Context: Tecnologia i ciutat

(5-10 minuts, escollir 1 opció)

Aquesta activitat permetrà començar a prendre consciència del món hipertecnificat on vivim i les dificultats que això ens genera per poder connectar amb nosaltres mateixes i amb la comunitat que en rodeja, per ser creatives, apoderar-nos i començar a avançar cap a la nostra pròpia utopia.

Visualització del vídeo

[Stephen Fry reads Nick Cave's stirring letter about ChatGPT and human creativity](#)

Es necessita que el grup tingui un coneixement alt d'anglès. Es pot realitzar una petita recollida d'opinions després de la visualització: Com mantenir la creativitat en un món cada vegada més mecanicista?

Lectura del poema

Vivir a ras de la tierra

Me gustaría decirte que la Ciudad duerme y que solo yo estoy despierta. Sola frente a la Ciudad dormida.

Dormida de coches, de ruidos y de gente.

Dormida de centros comerciales, de oficinas, de fábricas.

Dormida. Pero no.

Esta Ciudad no duerme nunca y esa ausencia de que no ocurra nada me hace sentir encajonada. Entre los ruidos y los coches y la gente y los centros comerciales y las oficinas y las fábricas.

Me falta silencio.

Sé que es su culpa, de la Ciudad, de esta Ciudad.

Echo de menos vivir a ras de la tierra. Sentir la tierra en cualquiera de sus formas. En la Ciudad no hay tierra. Aquí se vive a ras del asfalto. En otro lugar más hermoso pensaría en otras cosas. Cuando te rodeas de cosas hermosas es más fácil pensarlas.

Aquí no hay otra forma de escapar que no sea cerrando los ojos. Solo así se roza el silencio de la Ciudad dormida.

Ojos cerrados.

Un lunes por la tarde (sin lluvia). Un paseo por un parque que no tiene caminos predeterminados. Tu mano en mi nuca, justo donde nace el pelo.

Ni la Ciudad ni yo podemos dormir, ambas estamos cansadas.

Ojos cerrados, silencio, tú...

2. Dinàmica per desme-canitzar

(15 minuts)

Un cop finalitzada la presa de contacte, passem a fer una dinàmica per deixar més de banda la part racional. Ho fem a través del joc dels contraris. Consisteix en el següent: amb tota la sala lliure de mobiliari, es proposa que les joves vagin caminant en silenci i cadascú amb la seva direcció (evitant ser un ramat d'ovelles), ocupant al màxim l'espai. Qui ho dinamitzi dirà unes directrius i el grup haurà de realitzar l'acció contrària del que es digui:

- Si es diu SALTEU, el grup s'haurà d'ajupir.
- Si es diu AJUPIU-VOS, el grup haurà de fer un salt.
- Si es diu STOP, el grup caminarà.
- Si es diu CAMINEU, el grup s'haurà d'aturar.
- Si es diu RÀPID, hauran d'anar lentes, i viceversa.

13.

3. Visualització d'un vídeo

(5 minuts, escollir només un)

Per reconnectar amb la situació de crisi climàtica i treure les emocions d'una forma fàcil:

[Guardians of Life: A short film on Climate Change](#)

[The Art of Change - Climate Change \(short film\) on Vimeo](#)

[Thermostat 6 - Animation Short Film 2018 - GOBELINS](#)

4. Teatre imatge

(30 minuts)

Fem un cercle, drets i sense cadires. Farem una **exploració introspectiva entorn de l'emergència climàtica** a través del teatre imatge.

La persona que dinamitza l'activitat proposa als participants que es posin en cercle, deixant espai entre cada un i fent que es girin cap a fora. Han de pensar i fer una figura amb el cos que representi l'emergència climàtica. La imatge amb el cos la mostraran totes a la vegada per no condicionar-se. Després de 10 segons d'haver explicat que han de fer una estàtua que representi l'emergència climàtica, la persona dinamitzadora dirà «1, 2, 3», picarà de mans i tot el grup es girarà cap a dins del cercle fent la seva imatge i mantenint-la sense moure's. Després de comentar una mica què ha sortit, tothom es gira enfora de nou i es proposa que realitzin una altra imatge entorn de com se senten: quines emocions els genera l'emergència climàtica?

- La dinamitzadora demana als participants que, sense abandonar les imatges, s'acostin a d'altres que els semblin similars i s'allunyin de les altres formant així, famílies d'imatges. Pot ser que una família estigui relacionada amb la por, una altra amb la impotència, una altra amb la indiferència, podria sortir també la indignació...

- Cada subgrup comparteix què veuen en les imatges de la mateixa família i què les uneix, i després creen una imatge conjunta, on poden mantenir les imatges inicials o modificar-les.
- Cada família mostra la imatge al grup. Quan es mostra, la família que està en escena es manté en silenci, i s'anima a les altres a la interpretació... Quin títol li posaríeu? Quina emoció us desperta? Hi ha diferents rols? Un cop cada família ha escenificat tornem al cercle.

5. Pausa

(10 minuts)

6. Joc de rol: El festival del Record del Record (Solar Punk)

(1,5 h)

Joc de construcció de relats ecosocials per dibuixar els camins cap a un nou món. Està dissenyat per crear condicions d'imaginació utòpica col·lectiva, més que individual, i evitar l'extrapolació banal de les tendències actuals en imaginaris distòpics. El joc repta la gent a imaginar un futur utòpic i a participar col·lectivament en la planificació real del que faria falta per a arribar-hi. Aquest joc es una adaptació del joc original de Solarpunk Futures (<https://thefuture.wtf>).

El joc consta d'una plantilla per emplenar on hi ha escrit un relat i quatre piles de cartes: els **ancestres**, els **valors**, les **eines** i els **reptes**. Aquests materials els podràs trobar en l'ANNEX del document. La carta de l'ancestre representa un avantpassat imaginari de la jugadora, que va ajudar en la transició del sistema capitalista a la vostra utopia. La jugadora haurà de posar-li un nom a l'ancestre. Les cartes de **valors** us donaran pistes de la moral del vostre personatge, ajudant a construir una història més rica. Les cartes d'**eines** us brindaran coneixements, recursos o qualitats del vostre ancestre per fer front als seus reptes. Finalment, la carta del **repte** descriu una problemàtica del sistema capitalista que el vostre ancestre va reformar, transformar o abolir.

Per començar es faran grups de 5-8 persones i a cada grup se li donarà un set sencer del joc. La sala on es jugui es pot amenitzar amb coixins, música, etc. A cada jugadora se li reparteix una plantilla juntament amb un llapis. Es triaran aleatòriament dues

cartes de valors i eines i una carta d'ancestres i reptes. Si l'ancestre, valor, eina o repte que suposa cap incomoditat per a algun participant es pot fer algun canvi, encara que no és el més aconsellable.

La dinàmica del joc comença una vegada s'han repartit les plantilles i les cartes. Es donen cinc minuts perquè cada jugadora empleni el primer punt de la plantilla utilitzant les cartes de les categories **apel·lades** en cada punt. Per exemple, en el primer punt, redactat més avall, hem d'indicar el nom de l'avantpassat i seguidament la seva professió (indicada en la **carta d'avantpassat**). Seguidament, quan el text ens parla dels seus majors valors hem de fer servir una de les dues **cartes de valors** per a explicar la seva moral.

- Porto la història del meu **avantpassat**:

El meu avantpassat es deia _____
i va ser _____. Va ser una
persona notable perquè en el passat va fer _____

Un dels seus majors valors va ser _____,
que li resultava important perquè _____

Havent pensat el primer punt de la història es fa una ronda en què cada jugadora explica el seu primer punt, començant així a crear els fonaments de la història utòpica (15 minuts). Es repeteix el procediment amb cadascun dels punts. En el punt 4 les jugadores hauran de fer referència a algun dels avantpassats de les altres jugadores, creant així històries cooperatives. Una vegada acabats els 4 punts de les plantilles hauran d'obrir un espai per a compartir idees responent a la pregunta: Quina classe d'utopia col·lectiva han creat els nostres ancestres? Tindran un màxim de 30 minuts per fer-ho. En aquest últim punt cada participant es pot prendre el seu temps per escriure, dibuixar o expressar-se mitjançant qualsevol altra disciplina artística les conclusions extretes del joc, de la utopia creada i de com arribar-hi.

Format per a moviments no climàtics o ambientals

(sessió 3,5 h)

16.

17.

1. Definicions

(30 minuts)

En un full preparat prèviament (Veure taula de definicions), es demana als participants de manera individual que «defi-neixin en poques paraules» els conceptes que s'aniran esmentant. Es poden incloure 4 o 5 conceptes que s'hauran d'explicar en una de les columnes del full. Per a cada concepte es poden deixar 2 o 3 minuts (conceptes: emergència climàtica, escalfament global, contaminació atmosfèrica, emissions de CO₂, justícia climàtica, energia fòssil, refugiats climàtics, negacionistes, tecnooptimisme).

En grups petits (3-4 persones) es demana que comparteixin d'una en una les «definicions prèvies» de cada membre del grup, identificant els elements de la definició que no hagi inclòs cada persona i anotant en una altra columna aquests elements. En acabar la ronda d'intercanvis, es pot construir una definició consensuada pel grup per a cada concepte.

Finalment, es dinamitza un petit debat en grup gran sobre la preconcepció que tenim de cada concepte. Si ens hem adonat que és vàlida, si hem trobat moltes diferències amb altres definicions, o preguntant-nos per què a vegades hi ha tantes diferències en la definició de conceptes o les definicions.

Taula de definicions

Definir en poques paraules els següents conceptes:

Treball individual

Treball en equip

Concepte	Definició pròpia	Altres elements
Emergència climàtica		
Escalfament global		
Contaminació atmosfèrica		
Emissions CO ₂		
Justícia climàtica		
Refugiats climàtics		
Energia fòssil		
Tecno-optimisme		
Negacionistes		

2. Visualització del vídeo sobre l'emergència climàtica

(30 minuts)

Aquest vídeo permet un contacte introductori amb la problemàtica de la crisi climàtica. Presentat per Greta Thunberg (activista climàtica) i George Monbiot (periodista i activista ambiental), posa el foc en els majors amenaces que enfrontem, introduint conceptes claus com: CO₂, combustibles fòssils, solucions basades en la natura, conservació i restauració de la naturalesa.

[Greta Thunberg y George Monbiot contra la crisis climàtica](#)

Després de visualitzar el vídeo se'ls proposa les següents preguntes perquè es comentin les respostes amb tot el grup, per tal que la docent vagi acompanyat les reflexions.

- Quines són algunes de les claus que causen de l'escalfament global segons el vídeo?
- Quines són algunes de les majors conseqüències de l'escalfament global segons el vídeo?
- Quines són les claus per revertir aquest procés segons el vídeo?
- Coneixies alguna de les persones que presenten el vídeo? De què?

L'activitat continua amb la lectura de l'article de David Brunat, publicat al Confidencial «Les altres Gretas no són rosses ni europees: Un veler? Aquí no tenim ni internet», disponible en aquest enllaç: https://www.elconfidencial.com/mundo/2019-09-28/greta-thunberg-velero-internet-america-cambio-climatico_2259760/.

Després de llegir l'article de manera individual o en parelles, se'ls proposa les següents preguntes i es comenten les respostes amb tot el grup, per tal que la docent vagi acompanyat les reflexions.

- Quines emocions hi ha darrere les paraules de Carmen Cariño, Jose Troches i Blanca Ruibal? Per què ho creus?
- Què determina que una veu sigui escoltada o silenciada?
- Creieu que el procés de colonització hi és present?

3. Teatre imatge

(30 minuts)

Fem un cercle, drets i sense cadires. Farem una **exploració introspectiva entorn de l'emergència climàtica** a través del teatre imatge. La persona que dinamitza l'activitat proposa als participants que es posin en cercle, deixant espai entre cada un i fent que es girin cap a fora. Han de pensar i fer una figura amb el cos que representi l'emergència climàtica. La imatge amb el cos la mostraran totes a la vegada per no condicionar-se. Després de 10 segons d'haver explicat que han de fer una estàtua que representi l'emergència climàtica, la persona dinamitzadora dirà «1, 2, 3», i picarà de mans, i tot el grup es girarà cap a dins del cercle fent la seva imatge i mantenint-la sense moure's. Després de comentar una mica què ha sortit, tothom es gira enfora de nou i es proposa que realitzin una altra imatge entorn de com se senten: quines emocions els genera l'emergència climàtica?

- La persona dinamitzadora demana als participants que, sense abandonar les imatges, s'acostin a d'altres que els semblin similars i s'allunyin de les altres formant així, famílies d'imatges. Pot ser que una família estigui relacionada amb la por, una altra amb la impotència, una altra amb la indiferència, podria sortir també la indignació...
- Cada subgrup comparteix què veuen en les imatges de la mateixa família i què les uneix, i després creen una imatge conjunta, on poden mantenir les imatges inicials o modificar-les.
- Cada família mostra la imatge al grup. Quan es mostra, la família que està en escena es manté en silenci, i s'anima a les altres a la interpretació... Quin títol li posaríeu? Quina emoció us desperta? Hi ha diferents rols? Un cop cada família ha escenificat tornem al cercle.

4. Visualització de la pel·lícula “Baraka”

(2 h)

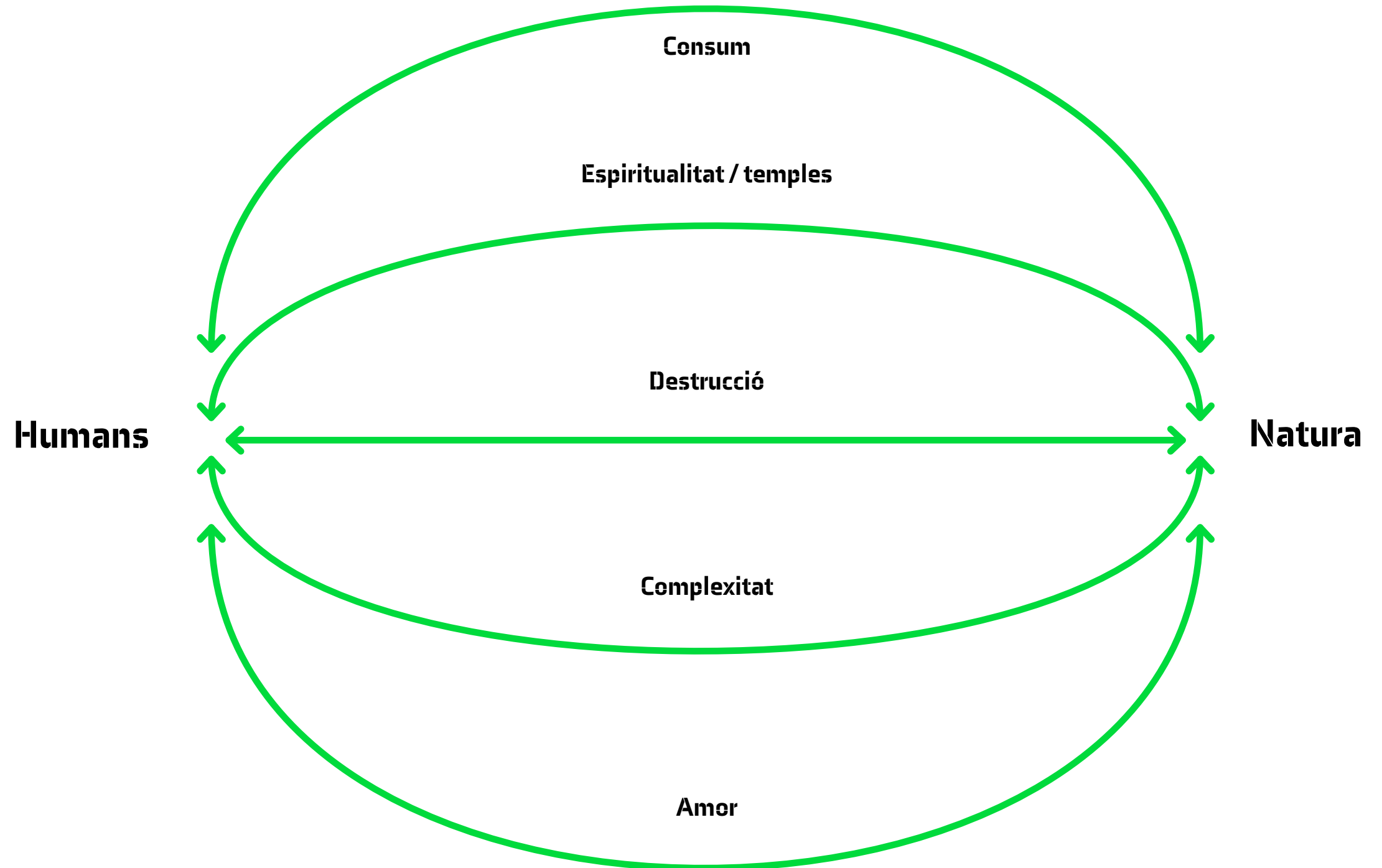
Baraka és una paraula d'origen àrab provinent del corrent del sufisme que significa «alegria de vida» i és precisament això el que mostra aquest documental. Està rodat en 24 països diferents, i capta la diversitat de formes en les quals l'ésser humà es relaciona amb la natura.

Abans de visualitzar la pel·lícula es faran grups de 4-5 persones, a les quals es repartirà un diagrama Naturalesa-Humà, amb la paraula “Humans” i “Naturalesa” en cada extrem d'una cartolina. Mentre es visualitza la pel·lícula, els grups hauran d'escriure paraules sobre les línies de la infografia, utilitzant les línies més directes per posar les paraules clau o amb un significat simbòlic que representa una relació més directa entre els humans i la naturalesa, i en les línies menys directes relacions menys òbvies o més indirectes entre els humans i la naturalesa. La pel·lícula no fa servir paraules, la qual cosa permetrà als membres dels grups conversar en un volum assossegat.

[Baraka 1992 Película completa HD](#)

En finalitzar la pel·lícula s'obrirà un debat introduint les següents preguntes: és concebible l'humà sense la naturalesa? I la naturalesa sense humà? S'introduirà i explicarà el terme *ecodependència* en el transcurs del debat.

Els grups podran compartir algunes de les reflexions que han generat en emplenar el diagrama Naturalesa-Humà.

3.2. BLOC DEL PROFESSORAT

Aquest mòdul didàctic és una proposta perquè el professorat pugui aprofundir en la **transversalització del tractament i l'abordatge de l'emergència climàtica** a les aules des de la justícia global. La iniciativa permetrà seguir reflexionant sobre aquesta problemàtica alhora que dotarà de les eines i recursos necessaris per treballar-la des de la complexitat, a partir de diferents llenguatges i mirades, i atenent a la diversitat de l'alumnat.

El mòdul està enfocat al **professorat d'infantil, primària i secundària**. Inclou quatre formats distints, els quals podran desenvolupar-se en funció de les necessitats, possibilitats i demandes concretes de cada centre educatiu. La variabilitat d'aquests formats respon, principalment, a una qüestió temporal. D'aquesta manera, trobem quatre propostes distintes —una xerrada (2h), un curs (4h), un curs-taller (6h) i un curs llarg (12h)— amb uns continguts que permetran ampliar la profunditat i la complexitat de la problemàtica a mesura que augmenti el marge de temps.

El **posicionament pedagògic** de la proposta s'emmarca en una educació per a la justícia global, entesa des d'enfocaments de l'emancipació, els feminismes i la decolonialitat. Per això, al llarg del recorregut de la guia es prioritza el com més que el què, apostant per posar l'atenció en els

processos. Es pretén abordar la temàtica des de la complexitat i no pas amb la idea de transmetre un coneixement en la seva totalitat, sinó des de les fissures, des dels dubtes i des de les contradiccions, assumint-nos com a éssers emocionals i vulnerables, i posant consciència en la nostra existència d'ecodependent i interdependent. Així doncs, abordem la temàtica des de la perspectiva de justícia climàtica; incorporant les mirades individual-sistèmica, del nord al sud global, qüestionant el model socioeconòmic, aportant alternatives al model energètic, valorant la biodiversitat i la salut dels ecosistemes...

Una de les finalitats d'aquesta formació és la de convocar altres coneixements i sabers, aquells que s'han negat dins dels processos acadèmics i des de la història occidental. Cal destacar, també, l'objectiu de fomentar la mobilització cap a l'acció, l'assumpció de compromisos individuals i l'augment de la percepció de responsabilitat amb la temàtica, tenint present tant allò més micro, a partir de la pròpia quotidianitat, com allò macro, a partir de la comprensió de les dinàmiques globals, els acords internacionals i els compromisos polítics existents, per tal de poder articular accions i incidències contextualitzades i coherents.

Objectius específics

- **Identificar i conèixer les causes, conseqüències i el sentit d'urgència** que s'amaga en el concepte d'emergència climàtica.
- **Definir el nostre rol en la comunitat educativa, la societat i l'hàbitat** per contribuir a fer front a l'emergència climàtica des de la justícia global, tot

reflexionant i qüestionant els sistemes de valors dominants.

- **Adquirir eines i estratègies per acompanyar el procés d'apoderament de l'alumnat i de la comunitat educativa** com a agent de canvi i vers l'emergència climàtica.

Estructura

FORMAT XERRADA (2 h)

- Presentació, objectius i trencar gel (15')
- Desenvolupament teòric (1 h)
 - per què abordar emergència climàtica als centres educatius
 - però... com ho abordem a les aules?
 - Marc legal de l'acció
 - Posicionament i perspectiva pedagògica
- Eines i recursos per treballar a l'aula (30')
- Roda de tancament (15')

FORMAT TALLER (4 h)

- Presentació, objectius i trencar gel (15')
- Desenvolupament teòric (3 h)
 - per què abordar emergència climàtica als centres educatius
 - però... com ho abordem a les aules?
 - Marc legal de l'acció / Dinàmica de teatre imatge
 - Posicionament i perspectiva pedagògica
 - Acompanyament emocional / Treball de casos (ecoansietat i negacionisme)
- Eines i recursos per treballar a l'aula (30')
- Roda de tancament (15')

Format xerrada

(sessió 2 h)

1. Presentació, exposició dels objectius i trencar gel

(15')

- Presentació de la sessió, de les formadores i de les participants (nom, centre educatiu, especialitat o nivells als quals dona classes).
- Objectius de la sessió:
 - **Identificar i conèixer les causes, conseqüències i el sentit d'urgència** que s'amaga en el concepte d'emergència climàtica
 - **Definir el nostre rol en la comunitat educativa, la societat i l'hàbitat** per contribuir a fer front a l'emergència climàtica des de la justícia global, tot reflexionant i qüestionant els sistemes de valors dominants.
 - **Adquirir eines i estratègies per acompanyar el procés d'empoderament de l'alumnat i de la comunitat educativa** com a agent de canvi i vers l'emergència climàtica.

- Per entrar una mica en matèria, dinàmica **mentimeter**:
 - **Quins problemes ambientals existeixen** actualment?
 - Quines en són les **causes**?
 - Si fos una **persona activista medioambiental**, avui seria...

Posar en comú tot allò que surti, mirant de connectar una mica amb el que abordarem més endavant. Aquestes preguntes ens proporcionaran informació de l'imaginari col·lectiu que el grup té sobre l'emergència climàtica, quins coneixements previs té i com es posiciona respecte de la lluita mediambiental.

- Tot seguit, i abans de passar a la part més teòrica, fer un **mapa de calor** del grup, per ubicar una mica millor fins a quin punt el grup que tenim al davant ha treballat aquestes qüestions a l'aula: segons consideri cadascuna, col·locaran els braços amunt o avall en funció de quin ha estat el lloc que les qüestions mediambientals o d'emergència climàtica han ocupat durant les seves classes (amunt, si han estat temàtiques tractades a sovint; al mig, si ho han tractat algun cop; avall, si mai no ho han abordat).

24.

2. Desenvolupament teòric

Per què abordar l'emergència climàtica als centres educatius

Tal com se'n fan ressò nombroses institucions, organismes i col·lectius d'arreu del món, actualment ens enfrontem a una situació complexa en la qual l'acció humana ha comportat reaccions en el medi natural que accentuen la inestabilitat climàtica i que acceleren tendències nocives en l'ecosistema, fins al punt de poder parlar d'una veritable **crisi climàtica i ambiental**. Tot i que, d'entrada, les conseqüències d'aquesta crisi afecten el clima i l'equilibri ambiental de l'ecosistema terrestre, en realitat, les seves implicacions van molt més enllà, donant lloc a una sèrie de **conseqüències** que son, en realitat, **multidimensionals** (econòmiques, socials, polítiques, sanitàries, etc.).

El principal efecte del canvi climàtic —i alhora el més conegut i divulgat— és l'augment de la temperatura terrestre, deguda a l'emissió de CO₂ a l'atmosfera. Des de fa anys, diferents **organismes alerten dels perills** que comporta aquest augment i que comportarà a la llarga. Entre ells, trobem els següents (potser alguns ja hauran estat esmentats durant la dinàmica del principi): desertificació, escassetat d'aigua, dificultat d'accés als aliments, augment del nivell del

mar, increment de fenòmens climàtics extrems, augment i empitjorament de les situacions de desigualtat social, deteriorament de la salut planetària, etc.

L'**estat d'emergència climàtica** requereix, per tant, prendre mesures per aconseguir reduir l'augment de la temperatura terrestre i les seves devastadores implicacions. Unes mesures que, necessàriament, han de passar per una **transformació profunda del sistema capitalista global**, model econòmic i social responsable de la gènesi de l'emergència climàtica, entre d'altres grans problemàtiques. D'aquesta constatació, han nascut els darrers moviments científics i de la societat civil a Europa, impulsant la sensibilització de la societat i exercint pressió perquè les autoritats pertinents assumeixin la seva responsabilitat.

És per això que resulta imprescindible traslladar aquesta **problemàtica als centres educatius**, tenint en compte que l'educació és una de les eines amb més potencial que tenim i que l'escola, com qualsevol altre agent social, ha d'esdevenir un actiu més en aquesta acció col·lectiva.

Som conscients que fer front a la crisi climàtica des de la institució escolar no és una tasca senzilla, però pensem que és un espai des d'on podem generar una sèrie de petites accions i reflexions que ens apropin a la problemàtica, que ens permetin sensibilitzar-nos i empoderar-nos com a comunitat educativa, per fer front a l'emergència, tenint en compte tot el que està en risc: el futur de la pròpia espècie, l'ecosistema en què vivim, la sostenibilitat social i la garantia de necessitats bàsiques i de llibertats.

25.

Però... com ho abordem a les aules?

Donada la complexitat que implica traslladar tot això als centres i a les aules, donem algunes pinzellades per poder-ho introduir, en primer lloc, atenent al marc normatiu dins del qual queda recollida la proposta; en segon lloc, atenent a la perspectiva pedagògica que proposem i, finalment, donant un primer bloc d'eines i recursos perquè es pugui començar a incloure aquesta problemàtica a les aules.

1) Marc legal de l'acció

El 2022, el Departament d'Educació va aprovar el **decret d'ordenació de l'ensenyament de l'educació bàsica**, amb l'objectiu d'adaptar el currículum a allò establert per la LOMLOE.

Entre els diferents canvis, aquest decret incorpora la proposta dels **sis vectors**: sis elements, de caràcter transversal, que s'hauran de tenir presents a l'hora d'articular totes i cadascuna de les decisions, programacions, procediments, etc., dels centres educatius.

Aquests vectors ajuden a posar el focus en aquells aspectes que la societat actual considera fonamentals per l'aprenentatge i l'equitat. Són elements, doncs, que pretenen connectar i traslladar els reptes que tenim com a societat, als centres educatius. Tot i que molts dels ítems que s'esmenten en aquest decret ja es tenien presents amb anterioritat, el fet que quedi recollit sota aquest paraigua ajuda a posar el focus en ells a l'hora de dissenyar programacions, processos d'aprenentatge i pràctiques a l'aula.

Entre aquests sis elements, ens interessa el **cinquè vector**, el qual parla de **ciutadania democràtica i consciència global**.

Aquest vector:

- **parla** de la necessitat d'entendre els infants i joves com a persones singulars amb múltiples potencialitats, capaces de mirar críticament i qüestionar la realitat que els envolta, a mesura que van trobant el seu lloc com a habitants del món i mesura, també, que van desenvolupant el compromís d'actuar en el seu present per construir el seu futur.
- **empeny** a dissenyar situacions d'aprenentatge que ajudi l'alumnat a descobrir allò que els afecta, que els interessa, que té a veure amb elles. Acompanyar-les en el procés d'imaginar, crear, actuar... per incidir en el seu entorn local des d'una mirada crítica global.
- **busca** fomentar espais a l'aula que generin en l'alumnat el desig d'aprendre en comunitat, de posicionar-se i d'actuar pel bé comú, desenvolupant la consciència crítica i el sentit de justícia global.

2) Posicionament i perspectiva pedagògica: educació per la justícia global

L'educació per a la justícia global té com a finalitat promoure una consciència crítica sobre les causes que generen desigualtats i conflictes, i contribuir al canvi d'actituds i de pràctiques que facin possibles societats corresponsables, respectuoses i compromeses amb l'acció transformadora i la generació d'alternatives¹.

Alguns dels elements clau per posar en pràctica l'EpJG són:

- Eduquem per qüestionar: allò educatiu és polític
- Eduquem en la consciència de la interdependència i l'ecodependència
- Desaprenem la manera de mirar el món
- Aprenem col·lectivament
- Eduquem amb la tribu: teixim comunitats educadores
- Actuem com a forma d'educar
- Transformem la nostra realitat més propera
- Treballem pels processos, no pels resultats
- No defugim la complexitat
- Posem emoció, ment i cos

Dins el paradigma de l'Educació per la Justícia Global s'estableixen 6 eixos principals, els quals poden abordar-se a l'aula des de 4 dimensions diferents:

EIXOS

- Justícia ambiental
- Interculturalitat crítica
- Pau i no violència
- Perspectiva feminista
- Justícia econòmica i social
- Relacions de poder, drets humans i governança

DIMENSIONS

- Sensibilització
- Educació - formació
- Investigació
- Incidència i mobilització social

¹ Extret del material de LaFede.cat (2020): *Educar per a futurs alternatius*.

Aprofitar per presentar el material una mica com a recurs:

https://www.lafede.cat/wp-content/uploads/2020/10/EducarFutursAlternatius_LafedeCat.pdf

L'educació per a la justícia global esdevé un paraigües, un marc, que ens permet treballar qualsevol temàtica, **també l'EMERGÈNCIA CLIMÀTICA**, parant atenció a diferents angles, entenent que els diferents eixos poden intervenir de manera simultània en les problemàtiques que treballem i que podem abordar-ho des de més d'una dimensió.

Pel que fa a la **proposta metodològica**, aquest enfocament ens remet a plantejar una exposició i descripció acurada de la informació existent sobre la situació d'emergència climàtica però sempre des d'una òptica que ens permeti:

- **Vincular la problemàtica a la realitat actual.** És a dir, no parlar de situacions futures ni de projeccions a vint o trenta anys vista, sinó fer-ho de les situacions provocades pel canvi climàtic que ja avui en dia estan afectant poblacions de molts llocs del món, tant del sud com del nord global.
- **Generar un espai on poder pensar plegades les possibles solucions i alternatives** a la problemàtica, posant especial èmfasi amb el caràcter multidimensional de les seves causes. Les solucions s'abordaran, per tant, des d'una perspectiva econòmica, política, social i cultural, buscant alternatives al model socioeconòmic actual i identificant el capitalisme global com a protagonista en la gènesi de l'emergència climàtica.
- **Incidir en el com, més que en el què,** tenint en compte que això permetrà entrenar i posar en pràctica un seguit d'habilitats fonamentals, com ara la interdependència, la cooperació, l'autoestima, l'argumentació, l'expressió emocional, el pensament crític...
- **Treballar des de la controvèrsia i la discrepància, des de la incomoditat.** Pensem que el major èxit d'un procés educatiu és que se'n surti amb més preguntes de les que teníem abans d'iniciar-lo i, des d'aquí, considerem que és necessari buscar la **participació**, és a dir, que l'alumnat pugui fer seves les activitats i les reflexions que en sorgeixin a l'aula, realitzant un procés viu i significatiu.
- **Prestar especial atenció al treball de les emocions de l'alumnat davant l'emergència climàtica,** tenint en compte que, com totes les qüestions i problemàtiques complexes actuals, acostumen a generar reaccions, emocions o respostes que poden ser difícils d'acompanyar.

Eines i recursos per treballar a l'aula

Alguns materials que ens poden ajudar a traslladar tot això a les aules:

MATERIAL EDUCACIÓ PRIMÀRIA

Programa Biblioteques Sense Fronteres.

Activa't per la justícia ambiental.

Catàlegs temàtics per un món més just.

Programa interdepartamental creat pel Servei de Biblioteques del Departament de Cultura i l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat amb l'objectiu d'apropar al públic de les biblioteques el coneixement (informació), comprensió i recursos per l'acció davant diferents situacions de vulneració de drets. El conjunt d'activitats i recursos que s'ofereixen en aquest catàleg específic sobre justícia ambiental contribueixen a promoure i garantir la sostenibilitat ambiental i la lluita contra el canvi climàtic des d'una perspectiva ecofeminista i a través de la cultura. Compta amb activitats adreçades a totes les etapes educatives (d'infantil a batxillerat/cicles superiors).

https://biblioteques.gencat.cat/web/.content/tematic/el-servei-de-biblioteques/linies-dactivitat/promocio-lectura/projectes/Biblioteques_sense_fronteres/catalegjusticia.pdf

Tallers dinamitzats.

SOS CLIMA. Sense planeta no hi ha futur.

Guia elaborada per la Coordinadora d'ONGD i aMS de Lleida, en el marc de la mostra d'humor gràfic Humoràlia 2021 SOS CLIMA, i pensada com a un suport als docents per tal de poder apropar i aprofundir en les temàtiques associades a la justícia climàtica. La guia proposa una sèrie d'activitats adreçades tant a l'educació primària com a la secundària i les quals poden realitzar-se de forma independent o com a complement a l'exposició.

<https://braserdesabers.org/recursos/sos-clima/>

Tallers no dinamitzats.

Guia didàctica.

Exposició Migració i desplaçament de les persones per causes ambientals.

Entrepobles i IDHC.

Exposició sobre com el canvi climàtic afecta la vida de persones, comunitats i pobles, obligant-les, en moltes ocasions, a abandonar les seves llars i llocs d'origen. Mitjançant acolorides il·lustracions, l'exposició mostra aquesta realitat i denuncia els perills i les amenaces que pateixen especialment les persones que defensen el medi ambient i els drets humans.

<https://braserdesabers.org/recursos/migracio-clima-expo/>

Exposició. + material pedagògic sobre l'exposició.

Berta salva el río, Suzanne Llewellyn.

Conte que permet aproximar les més petites en la vida i el llegat de la Berta Càceres, activista feminista i defensora dels drets ambientals hondurenya, assassinada l'any 2016 pel seu lideratge en la lluita contra el projecte elèctric al riu Gualcarque, una iniciativa que amenaçava de desviar 3 km la llera del riu, posant en perill l'ecosistema i els mitjans de vida de les comunitats que allà hi vivien.

<https://eltecote.org/content/es/autora-del-area-de-la-bahia-captura-la-historia-de-bertha-caceres-en-un-libro-infantil/>

Llibre.

MATERIAL EDUCACIÓ SECUNDÀRIA

Programa Biblioteques Sense Fronteres.
Activa't per la justícia ambiental.
Catàlegs temàtics per un món més just.

Programa interdepartamental creat pel Servei de Biblioteques del Departament de Cultura i l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat amb l'objectiu d'apropar al públic de les biblioteques el coneixement (informació), comprensió i recursos per l'acció davant diferents situacions de vulneració de drets. El conjunt d'activitats i recursos que s'ofereixen en aquest catàleg específic sobre justícia ambiental contribueixen a promoure i garantir la sostenibilitat ambiental i la lluita contra el canvi climàtic des d'una perspectiva ecofeminista i a través de la cultura. Compta amb activitats adreçades a totes les etapes educatives (d'infantil a batxillerat/cicles superiors).

https://biblioteques.gencat.cat/web/.content/tematic/el-servei-de-biblioteques/linies-dactivitat/promocio-lectura/projectes/Biblioteques_sense_fronteres/catalegjusticia.pdf

Guia didàctica Emergència Climàtica.
Entrepobles i Edualter.

Proposta didàctica per a les joves d'educació secundària. Inclou el desenvolupament de 8 sessions de 2 hores cadascuna per introduir la temàtica de manera progressiva, seguint els plantejaments i la metodologia exposada al llarg d'aquesta formació. Incorpora també material complementari força interessant que es pot tenir en compte per treballar a l'aula.

SOS CLIMA.
Sense planeta no hi ha futur.

Guia elaborada per la Coordinadora d'ONGD i aMS de Lleida, en el marc de la mostra d'humor gràfic Humoràlia 2021 SOS CLIMA, i pensada com a un suport als docents per tal de poder apropar i aprofundir en les temàtiques associades a la justícia climàtica. La guia proposa una sèrie d'activitats adreçades tant a l'educació primària com a la secundària i les quals poden realitzar-se de forma independent o com a complement a l'exposició.

<https://braserdesabers.org/recursos/sos-clima/>

Exposició Els Límits del Creixement.
Entrepobles.

Exposició feta amb la col·laboració d'Entrepobles, la Universitat d'Alacant, GEDS, Ecologistes en Acció, Aula de la Ciència i l'Ajuntament de Barcelona. Consta de 12 panells que acompanyen a la reflexió i la presa de consciència sobre els perills del creixement sostingut i irracional del sistema en què vivim. Pot treballar-se a partir del 1r cicle de l'ESO.

<https://braserdesabers.org/recursos/els-limites-del-creixement/>

Tallers dinamitzats.

Tallers no dinamitzats.
Guia didàctica.

Tallers no dinamitzats.
Guia didàctica.

Exposició

Documental 50 graus.
Entrepobles i Sicom.

Documental realitzat per SICOM i Entrepobles amb el suport dels ajuntaments de Barcelona i Vilafranca del Penedès i de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament. Material que, en poc més de 60 minuts, ofereix una visió sobre allò que suposa el canvi climàtic i les amenaces que se'n deriven.

https://www.youtube.com/watch?v=v_9CKynXKGI

Documental Las semillas de Berta Càceres.
Entrepobles i Col·lectiu Contrast.

Documental que és el resultat d'un projecte periodístic fet col·laborativament entre Entrepobles i el Col·lectiu de Peridistes CONTRAST i que permet endinsar-se en el llegat de la Berta Càceres, activista feminista i defensora dels drets ambientals hondurenya, assassinada l'any 2016 pel seu lideratge en la lluita contra el projecte elèctric al riu Gualcarque, una iniciativa que amenaçava de desviar 3 km la llera del riu, posant en perill l'ecosistema i els mitjans de vida de les comunitats que allà hi vivien.

<https://vimeo.com/467688436>

Exposició Migració i desplaçament de les persones per causes ambientals.
Entrepobles i IDHC.

Aquest dossier és una selecció de la documentació disponible al Centre de Documentació Juvenil, la Xarxa de Biblioteques Especialitzades de la Generalitat, el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya i de recursos disponibles a la xarxa sobre aquest tema.

Inclou un recull de: monografies i publicacions, còmics i narrativa juvenil, articles digitals, activisme juvenil, entitats i recursos (de Catalunya, l'Estat espanyol i altres països del món).

https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/JOVENTUT_centre_documentacio_juvenil/arxiu_documents/dossier_tematic/2023/Joves-i-accio-pel-clima-Juny2023.pdf

Documental.
+ opció de taller de 2h per treballar a fons la temàtica.

Documental.

Exposició.

Roda de tancament

Demanam si alguna té dubtes o preguntes pendents, o si alguna vol aportar una darrera reflexió. Tanquem la sessió posant-nos en rotllana i dient una **paraula o petita frase que descriu com se'n van** després d'aquesta estona formativa compartida.

Format taller

(sessió 3 h)

1. Presentació, exposició dels objectius i trencar gel

(15')

- Presentació de la sessió, de les formadores i de les participants (nom, centre educatiu, especialitat o nivells als que dona classes).
- Objectius de la sessió:
 - **Identificar i conèixer les causes, conseqüències i el sentit d'urgència** que s'amaga en el concepte d'emergència climàtica.
 - **Definir el nostre rol en la comunitat educativa, la societat i l'hàbitat** per contribuir a fer front a l'emergència climàtica des de la justícia global, tot reflexionant i qüestionant els sistemes de valors dominants.
 - **Adquirir eines i estratègies per acompanyar el procés d'apoderament de l'alumnat i de la comunitat educativa** com a agent de canvi i vers l'emergència climàtica.

- Per entrar una mica en matèria, dinàmica **mentimeter**:
 - Quins **problemes ambientals** existeixen actualment?
 - Quines en són les **causes**?
 - Si fos una **persona activista medioambiental**, avui seria...

Posar en comú tot allò que surti, mirant de connectar una mica amb el que abordarem més endavant. Aquestes preguntes ens proporcionaran informació de l'imaginari col·lectiu que el grup té sobre l'emergència climàtica, quins coneixements previs té i com es posiciona respecte de la lluita mediambiental.

- Tot seguit, i abans de passar a la part més teòrica, fer un **mapa de calor** del grup, per ubicar una mica millor fins a quin punt el grup que tenim al davant ha treballat aquestes qüestions a l'aula: segons consideri cadascuna, col·locaran els braços amunt o avall en funció de quin ha estat el lloc que les qüestions mediambientals o d'emergència climàtica han ocupat durant les seves classes (amunt, si han estat temàtiques tractades a sovint; al mig, si ho han tractat algun cop; avall, si mai no ho han abordat).

32.

2. Desenvolupament teòric

Per què abordar l'emergència climàtica als centres educatius

Tal com se'n fan ressò nombroses institucions, organismes i col·lectius d'arreu del món, actualment ens enfrontem a una situació complexa en la qual l'acció humana ha comportat reaccions en el medi natural que accentuen la inestabilitat climàtica i que acceleren tendències nocives en l'ecosistema, fins al punt de poder parlar d'una veritable **crisi climàtica i ambiental**. Tot i que, d'entrada, les **conseqüències** d'aquesta crisi afecten el clima i l'equilibri ambiental de l'ecosistema terrestre, en realitat, les seves implicacions van molt més enllà, donant lloc a una sèrie de conseqüències que son, en realitat, **multidimensionals** (econòmiques, socials, polítiques, sanitàries, etc.).

El principal efecte del canvi climàtic —i alhora el més conegut i divulgat— és l'augment de la temperatura terrestre, deguda a l'emissió de CO₂ a l'atmosfera. Des de fa anys, diferents **organismes alerten dels perills** que comporta aquest augment i que comportarà a la llarga. Entre ells, trobem els següents (potser alguns ja hauran estat esmentats durant la dinàmica del principi): desertificació, escassetat d'aigua, dificultat d'accés als aliments, augment del nivell del

mar, increment de fenòmens climàtics extrems, augment i empitjorament de les situacions de desigualtat social, deteriorament de la salut planetària, etc.

L'**estat d'emergència climàtica** requereix, per tant, prendre mesures per aconseguir reduir l'augment de la temperatura terrestre i les seves devastadores implicacions. Unes mesures que, necessàriament, han de passar per una **transformació profunda del sistema capitalista global**, model econòmic i social responsable de la gènesi de l'emergència climàtica, entre d'altres grans problemàtiques. D'aquesta constatació, han nascut els darrers moviments científics i de la societat civil a Europa, impulsant la sensibilització de la societat i exercint pressió perquè les autoritats pertinents assumeixin la seva responsabilitat.

És per això que resulta imprescindible traslladar aquesta **problemàtica als centres educatius**, tenint en compte que l'educació és una de les eines amb més potencial que tenim i que l'escola, com qualsevol altre agent social, ha d'esdevenir un actiu més en aquesta acció col·lectiva.

Som conscients que fer front a la crisi climàtica des de la institució escolar no és una tasca senzilla, però pensem que és un espai des d'on podem generar una sèrie de petites accions i reflexions que ens apropin a la problemàtica, que ens permetin sensibilitzar-nos i empoderar-nos com a comunitat educativa, per fer front a l'emergència, tenint en compte tot el que està en risc: el futur de la pròpia espècie, de l'ecosistema en què vivim, de la sostenibilitat social i de la garantia de necessitats bàsiques i de llibertats.

33.

Però... com ho abordem a les aules?

Donada la complexitat que implica traslladar tot això als centres i a les aules, donem algunes pinzellades per poder-ho introduir, en primer lloc, atenent al marc normatiu dins del qual queda recollida la proposta; en segon lloc, atenent a la perspectiva pedagògica que proposem i, finalment, donant un primer bloc d'eines i recursos perquè es pugui començar a incloure aquesta problemàtica a les aules.

1) Marc legal de l'acció

El 2022, el Departament d'Educació va aprovar el **decret d'ordenació de l'ensenyament de l'educació bàsica**, amb l'objectiu d'adaptar el currículum a allò establert per la LOMLOE.

Entre els diferents canvis, aquest decret incorpora la proposta dels **sis vectors**: sis elements, de caràcter transversal, que s'hauran de tenir presents a l'hora d'articular totes i cadascuna de les decisions, programacions, procediments, etc., dels centres educatius.

Aquests vectors ajuden a posar el focus en aquells aspectes que la societat actual considera fonamentals per l'aprenentatge i l'equitat. Són elements, doncs, que pretenen connectar i traslladar els reptes que tenim com a societat, als centres educatius. Tot i que molts dels ítems que s'esmenten en aquest decret ja es tenien presents amb anterioritat, el fet que quedi recollit sota aquest paraigua ajuda a posar el focus en ells a l'hora de dissenyar programacions, processos d'aprenentatge i pràctiques a l'aula.

Entre aquests sis elements, ens interessa el **cinquè vector**, el qual parla de **ciutadania democràtica i consciència global**.

Aquest vector:

- **parla** de la necessitat d'entendre els infants i joves com a persones singulars amb múltiples potencialitats, capaces de mirar críticament i qüestionar la realitat que els envolta, a mesura que van trobant el seu lloc com a habitants del món i mesura, també, que van desenvolupant el compromís d'actuar en el seu present per construir el seu futur.
- **empeny** a dissenyar situacions d'aprenentatge que ajudi l'alumnat a descobrir allò que els afecta, que els interessa, que té a veure amb elles. Acompanyar-les en el procés d'imaginar, crear, actuar... per incidir en el seu entorn local des d'una mirada crítica global.
- **busca** fomentar espais a l'aula que generin en l'alumnat el desig d'aprendre en comunitat, de posicionar-se i d'actuar pel bé comú, desenvolupant la consciència crítica i el sentit de justícia global.

2) Posicionament i perspectiva pedagògica: educació per la justícia global

L'educació per a la justícia global té com a finalitat promoure una consciència crítica sobre les causes que generen desigualtats i conflictes, i contribuir al canvi d'actituds i de pràctiques que facin possibles societats corresponsables, respectuoses i compromeses amb l'acció transformadora i la generació d'alternatives².

Alguns dels elements clau per posar en pràctica l'EpJG són:

- Eduquem per qüestionar: allò educatiu és polític
- Eduquem en la consciència de la interdependència i l'ecodependència
- Desaprenem la manera de mirar el món
- Aprenem col·lectivament
- Eduquem amb la tribu: teixim comunitats educadores
- Actuem com a forma d'educar
- Transformem la nostra realitat més propera
- Treballem pels processos, no pels resultats
- No defugim la complexitat
- Posem emoció, ment i cos

Dins el paradigma de l'Educació per la Justícia Global s'estableixen 6 eixos principals, els quals poden abordar-se a l'aula des de 4 dimensions diferents:

EIXOS

- Justícia ambiental
- Interculturalitat crítica
- Pau i no violència
- Perspectiva feminista
- Justícia econòmica i social
- Relacions de poder, drets humans i governança

DIMENSIONS

- Sensibilització
- Educació - formació
- Investigació
- Incidència i mobilització social

² Extret del material de LaFede.cat (2020):

Educar per a futurs alternatius. Aprofitar per presentar el material una mica com a recurs:

https://www.lafede.cat/wp-content/uploads/2020/10/EducarFutursAlternatius_LafedeCat.pdf

L'educació per a la justícia global esdevé un paraigües, un marc, que ens permet treballar qualsevol temàtica, **també l'EMERGÈNCIA CLIMÀTICA**, parant atenció a diferents angles, entenent que els diferents eixos poden intervenir de manera simultània en les problemàtiques que treballem i que podem abordar-ho des de més d'una dimensió.

Abans de seguir amb la part teòrica, per connectar una mica amb tots aquests continguts des d'un altre lloc, proposem fer una dinàmica, amb què mirarem de fer una **exploració introspectiva entorn de l'emergència climàtica** a través del teatre imatge.

Dinàmica Teatre imatge

La persona dinamitzadora proposa a les participants de posar-se en rotllana, deixant espai entre cada una i mirant cap enfora (posar-se d'esquena al centre). En aquesta posició, han de pensar i fer una figura amb el cos que per a elles representi l'emergència climàtica. Passada una estona, quan la facilitadora ho indiqui, hauran de girar-se cap al centre i fer-la de nou.

Després de deu segons, la dinamitzadora cridarà «1,2,3», picarà de mans i tothom haurà de girar-se cap a dins de la rotllana i farà la seva imatge, mantenint-la una estona, sense moure's, observant a la resta.

Després de comentar una mica el que ha sortit, tothom es gira cap a fora de nou. Ara han de fer una altra imatge que mostri com se senten, quines emocions els genera l'emergència climàtica.

Un cop la tinguin, la dinamitzadora demanarà que, sense abandonar les imatges que han creat, s'acostin a altres companyes que els sembli que estan fent una imatge similar i que s'allunyin de les que tinguin un format distint.

Anirem creant, així, famílies d'imatges. Cada subgrup haurà de posar en comú què veuen en les imatges de la resta, què les uneix. Ara, hauran de crear una imatge conjunta (poden mantenir les imatges inicials o modificar-les).

Finalment, cada família mostrarà la imatge creada al grup. Quan es mostra, la família que està en escena es mantindrà en silenci; la resta haurà d'interpretar l'escena i respondre (quin títol li posaríeu? quina emoció us desperta? quins rols hi ha?). Un cop tothom ha escenificat i opinat, tornem al cercle i tanquem la dinàmica.

La dinàmica feta ens serveix per introduir algunes de les qüestions que, a nivell metodològic, ens semblen interessants. Com hem vist, el nostre enfocament ens remet a

plantejar una exposició i descripció acurada de la informació existent sobre la situació d'emergència climàtica però sempre des d'una òptica que, **metodològicament**, ens permeti:

- **Vincular la problemàtica a la realitat actual.** És a dir, no parlar de situacions fatals en futur (i territoris llunyans), de projeccions a vint o trenta anys vista, sinó fer-ho de les situacions provocades pel canvi climàtic que ja avui en dia estan afectant poblacions de molts llocs del món, tant del sud com del nord global. L'impacte del canvi climàtic té lloc ara i aquí.

En aquest sentit, incloure **exemples que resultin propers**, realitats que ocorrin als pobles, ciutats i barris dels infants i joves, que els interpel·lin directament (sense deixar de banda exemples d'impactes internacionals). Per exemple: la sequera a Catalunya, pèrdua de platges i zones baixes costaneres com a resultat de l'augment del nivell del mar, augment del risc d'incendis...

- **Generar un espai on poder pensar plegades les causes d'aquesta crisi i les possibles solucions i alternatives**, posant especial èmfasi al caràcter multidimensional de les causes. Partir d'un marc que entengui la crisi (les seves causes i els seus efectes) des d'una **perspectiva socioeconòmica**. Les solucions s'abordaran, per tant, buscant alternatives al capitalisme global, el model socioeconòmic vigent i protagonista de la gènesi de l'emergència climàtica.

Posar èmfasi en qüestions de fons, per exemple, parlant de:

- La distribució de les responsabilitats: qui són els principals causants? qui en són els responsables?
- A qui afecta en major mesura? Sobre quines poblacions té un major impacte? Introducció conceptes com nord i sud global, diferències en funció de la classe, el gènere, el país/regió d'origen, edat...

- A qui beneficia? Qui se'n lucra amb l'existència d'aquesta crisi? Qui en surt guanyant?

- **Incidir en el com, més que en el què**, tenint en compte que això permetrà entrenar i posar en pràctica un seguit d'habilitats fonamentals, com ara la interdependència, la cooperació, l'autoestima, l'argumentació, l'expressió emocional, el pensament crític...

- **Treballar des de la controvèrsia i la discrepància, des de la incomoditat.** Pensem que el major èxit d'un procés educatiu és que se'n surti amb més preguntes que les que teníem abans d'iniciar-lo i, des d'aquí, considerem que és necessari buscar la **participació i el debat**, que l'alumnat pugui fer seves les activitats i les reflexions que en sorgeixin a l'aula, realitzant un procés viu i significatiu.

Promoure la reflexió conjunta sobre les dinàmiques comunicatives que operen en els debats que vagin sorgint. Per exemple:

- Quines idees s'han mogut? Com ens hem sentit?
- Ha estat fàcil arribar a un consens?
- És fàcil tenir en compte totes les posicions en un tema? I en el tema que tractem en concret?
- Quin valor tenen les diverses veus a nivell social? Per què?
- Quines relacions de poder hi ha entre els països del nord i els del sud global?
- **Prestar especial atenció al treball de les emocions de l'alumnat davant l'emergència climàtica**, tenint en compte que, com totes les qüestions i problemàtiques complexes actuals, acostumen a generar reaccions, emocions, respostes, etc., que poden ser difícils d'acompanyar.

3) Acompanyament emocional: aspectes fonamental a tenir en compte

Ens sembla adient fer incís en la darrera premissa, tenint en compte la gran diversitat de trajectòries i recorreguts vitals dels infants i joves de les aules del nord global. Aquestes diferències queden reflectides en la quotidianitat de l'alumnat, en la seva forma d'entendre i processar el que passa al seu voltant i en la seva manera de donar-hi resposta. També, doncs, en la seva sensibilitat, comprensió i reacció davant la crisi climàtica.

Atendre les emocions de l'alumnat passa per tenir tot aquest entramat experiencial en compte, parant especial atenció a la complexa xarxa de dinàmiques de poder que es despleguen i operen entre ells. I, alhora, sense perdre de vista la creixent problemàtica de salut mental que ha anat detectant-se durant els darrers anys.

Com a dinamitzadores i acompanyants, és important **establir un marc clar** per als exercicis, tot assegurant-se que les participants només comparteixin aquelles emocions i experiències amb les quals se sentin segures, sobretot, tenint en compte les diferents trajectòries, marcs de referència, idees preconcebudes... amb les quals arriben a aquest tipus de treball.

Però com establir aquest marc? A nosaltres ens agrada emparar-nos en l'**ètica de la participació**, la qual estableix les següents pautes:

- No forçar les participants a compartir històries si no volen. Insistir en el fet que han de sentir-se còmodes treballant amb les històries que volen posar en comú.
- Escoltar les possibles necessitats de les participants al llarg de la sessió.
- Ser conscients de l'agenda pròpia de les dinamitzadores, d'allò que podria diferir de la percepció de les participants.
- Establir les bases d'un espai segur per a totes (respectar la participació de totes, etc.).

- No centrar-nos massa en una sola persona, tot i que aquesta hagi compartit la seva història, parer, visió, etc.
- Col·lectivitzar les emocions (qui més s'ha sentit així?, algú ha sentit alguna altra cosa?...).
- Ser conscient dels propis límits: a vegades és millor no facilitar algun exercici si penses que no podràs sostenir bé el grup.

4) Treball de casos

Ens dividim en dos grups per abordar com respondre davant de situacions que es poden donar quan treballem la qüestió de l'emergència climàtica a les aules. Després del treball en petits grups, cal compartir-ho amb la resta.

Cas 1. Ecoansietat

Després d'un parell de sessions parlant sobre l'emergència climàtica a l'aula de 4t d'ESO B, la Karina, una de les alumnes de la tutoria, comença a manifestar molta temor en relació a les conseqüències del canvi climàtic, les quals s'exposaren el dia anterior. El Kael sembla terriblement angosat, afirma que està molt espantat, que sent que no hi ha futur i que el món està condemnat a desaparèixer. Explica que no ha parat de buscar informació per internet després de la darrera classe i que no ha pogut dormir bé des de llavors. Per un instant, sembla que es posarà a plorar. Un parell de companys es mostren poc respectuosos amb ell (fent-ne burla, insultant-lo d'amagat...).

Qüestions que cal treballar:

- **Què fem davant d'aquesta situació?**
- **Com hi responem?**

Tips per a la dinamització de la reflexió compartida:

Segons l'APA (Acadèmia Americana de Psicologia), l'**ecoansietat** és el temor crònic a patir un cataclisme ambiental, el qual es produeix en observar l'impacte del canvi climàtic sobre la Terra i la preocupació associada pel futur d'un mateix i les pròximes generacions.

Alguns dels símptomes comuns són l'estrès, la preocupació, la sensació d'enuig i d'angoixa, les alteracions de la son o els pensaments recurrents derivats de les conseqüències irrevocables del canvi climàtic.

Què hem de fer quan ens trobem davant d'alumnat que manifesta aquests símptomes:

Estratègies d'afrontament, en un primer moment, a l'aula:

- Acollir la seva preocupació, donar espai perquè expressi el que sent i el que pensa, facilitar que ho comparteixi amb el grup.
- Mostrar que aquesta temor, aquesta angoixa pel futur del planeta, aquest sentiment de vulnerabilitat, és una resposta emocional comprensible, donada la situació de crisi climàtica. Podeu posar-vos com a exemple (amb frases com a mi també em passa a vegades, jo també em sento així en ocasions) i, fins i tot, estendre-ho: segur que hi ha més companyes de la classe a qui la situació li genera angoixa.
- Incidir en la idea que és important compartir aquestes emocions amb les persones del nostre voltant, per evitar que la vivència es visqui en solitud. Compartir el malestar ajuda a sentir-se acompanyat i, a més, en facilita la politització.

- Aturar qualsevol actitud irrespectuosa i grollera que es doni a l'aula. Invocar aquell espai com a un lloc que vol ser segur i de confiança per a totes.

Estratègies d'afrontament a mitjà/llarg termini:

- Seguir treballant en l'educació sobre el canvi climàtic a l'aula/centre. Aprendre sobre les causes, conseqüències i les accions possibles davant de l'emergència climàtica segueix una eina poderosa per reduir l'ecoansietat, en tant que permet a les persones sentir-se més preparades i capacitades per fer front a totes aquestes preocupacions.
 - Incidir en la idea que la responsabilitat no és individual sinó col·lectiva i, sobretot, de governança. El que podem decidir és com ens posicionem i passar a l'acció. Aquesta és una de les formes més terapèutiques que existeixen. És una forma de canalitzar l'angoixa i prendre el control de la situació. Participar en campanyes de sensibilització, unir-se a grups d'activistes ambientals, crear una plataforma o col·lectiu a nivell de centre o qualsevol altre tipus d'acció que pensi l'alumnat. Mirar de facilitar, en la mesura del possible, les eines necessàries per aquesta autoorganització.
- *En cas que sentim que la reacció sigui greu, prendre altres mesures:**
- Sortir de classe, portar l'alumne a un espai tranquil on se senti segur.
 - Mirar de calmar, buscar tècniques de desactivació fisiològica exercicis de respiració, relaxació..., fins que baixi el pic d'angoixa.

Cas 2. Negacionismes

Després d'un parell de sessions parlant sobre l'emergència climàtica a l'aula de 3r d'ESO, la sensació que teniu, com a tutores, és que bona part del grup es mostra força interessat en el debat i vol seguir treballant la problemàtica.

Avui, però, en el debat que s'ha generat al voltant de les causes de l'emergència climàtica, l'Arnau, un dels alumnes de la tutoria, ha començat a burlar-se i increpar dues de les companyes que, des del primer dia, s'han mostrat més afectades i preocupades pel tema. En un moment donat, l'Arnau ha començat a cridar que el canvi climàtic no existeix, que és tot una mentida dels mitjans de comunicació. De seguida, se li afegeix el Miquel, que comenta que a casa seva diuen que sempre hi ha hagut inundacions i sequeres, però que ara a la televisió no paren de dir-ho perquè als que manen els interessa despistar sobre altres qüestions. En paral·lel, el Jordi apunta que a ell li és igual el que passi perquè no l'afecta per a res. En un moment donat, tots tres comencen a imitar de forma desagradable les companyes més sensibilitzades amb l'emergència climàtica.

Qüestions que cal treballar:

- Què fem davant d'aquesta situació?
- Com responem als discursos negacionistes reproduïts pels alumnes?

Trucs per a la dinamització de la reflexió compartida:

Malgrat l'ampli consens científic al voltant de les evidències de l'emergència climàtica, hi ha importants resistències polítiques, ideològiques i econòmiques que intenten bloquejar iniciatives per afrontar la problemàtica mediambiental. Les corrents negacionistes del canvi climàtic, esperonades des de diversos àmbits i per diferents agents, busquen generar dubtes i enfosquir la realitat amb l'objectiu de desinformar, desmobilitzar i adormir l'opinió pública. Durant els darrers anys, donat que l'evidència científica és cada cop més innegable, han sortit noves estratègies discursives que, negant sense negar, acusen d'alarmisme i afirmen que les conseqüències negatives del canvi climàtic s'estan exagerant. Un discurs que no deixa de cridar, de forma més subtil, cap a la inacció.

Tot i que hi ha dades que mostren que les generacions joves són les que comencen a estar més sensibilitzades respecte a l'emergència climàtica, l'abast de les fake news i dels discursos negacionistes invocats per influencers, fatxatubers i altres figures de referència del jovent, és preocupant. Com informen veus expertes, els discursos d'extrema dreta no han deixat d'augmentar entre el jovent des de fa aproximadament una dècada, tant a Europa com a l'Estat espanyol.

Què fem quan a l'aula ens trobem davant d'alumnat amb discursos negacionistes?

Estratègies d'afrontament, en un primer moment, a l'aula:

Abans d'intervenir, convé valorar ràpidament quina és l'estat de la situació, fent-nos les següents preguntes:

- Com a dinamitzadora, puc dialogar i debatre amb tranquil·litat ara mateix?
- Tinc els recursos i les eines necessàries per fer-ho?
- És el lloc adequat? Implico tot el grup o m'adreço a banda amb les persones afectades?
- En quin punt crec que es troben les persones afectades? I la resta del grup?

Si considerem que no es donen les condicions idònies, ho diem, exposem per què i proposem deixar la conversa per a un altre moment, fent explícit quan serà.

En cas de considerar que sí que es donen les condicions i optem per intervenir, convé tenir en compte les següents pautes:

- Facilem la comunicació amb respecte i des de l'escolta activa:
 - Mirem d'entendre la realitat de l'altra persona, sense infravalorar-la.
 - Procurem identificar el seu estat emocional (enuig, ràbia, por...).
 - Escoltem els seus arguments i intentem identificar d'on provenen. Procurem fer una lectura entre línies: de què té por? On ha sentit aquests discursos? Què li ha portat a pensar el que pensa? Pot ser que hagi viscut alguna situació problemàtica relacionada amb la realitat que nega?
 - Fem servir un to de veu tranquil, sense sarcasmes i sense buscar una confrontació directa. Mostrem un interès sincer pel que ens estan dient.
 - Evitem acusacions, atacs personals, tons irònics o burles.

- Busquem un punt d'entesa, d'acord, amb les seves creences prèvies. Empatitzem amb l'altre per intentar moderar els seus arguments.

Aquest punt d'entesa no té per què ser real. És un mecanisme que ens serveix per connectar amb l'altre. Algunes fórmules: "sí, jo també he sentit això alguna vegada i també em va fer dubtar, però..."; "algunes persones del meu entorn pensen com tu i també ho hem parlat, però..."; "jo tampoc crec que les persones, individualment, siguem les responsables del canvi climàtic, en això estem d'acord, el problema és que...".

- Acostuma a passar que la gent sap poc els motius que la porten a pensar el que pensa sobre qüestions més complexes o polaritzades. Mirem de deixar en evidència el seu discurs, busquem les contradiccions, mostrem-li que les seves argumentacions fan fallida. Com?
 - Planteja preguntes sobre cada argument presentat.
 - Pregunta sobre el procés lògic del seu discurs.
 - Contraargumenta amb confiança, des d'un lloc tranquil i sense ironies.
 - Visibilitza l'engany, mostrant:
 - La manca de fonts: per què consideres que és més fiable aquesta font que no pas una altra? Podria ser que aquesta font també tingués interessos al darre-re? Quins podrien ser?
 - La selecció interessada de dades: per què aportes aquestes dades i no aquestes altres? A qui beneficia això?
 - Qüestiona els falsos experts i les generalitzacions.
 - Anima a buscar altres fonts d'informació, tot treballant i acordant quines fonts són fiables.

- No tot s'hi val: recorda que no tenen cap tipus de cabuda els discursos d'odi, els arguments que apel·lin a la violència o que atemptin contra els drets humans.

En cas que la deriva del debat vagi per aquest camí (i incorpori crits, insults, desqualificacions, manques de respecte cap a altres companyes...), cal tallar-ho.

Alhora, mirem d'evitar que un sol alumne (o un grup reduït d'alumnes) monopolitzin l'espai i la paraula. Facilitem que tothom pugui dir la seva, no només d'aquells que tenen una major disposició i facilitat.

En cas que el nivell de tensió no deixi d'augmentar, que es doni un enrocament de postures i que no sigui viable el diàleg tranquil, tanquem el debat i busquem un altre moment per continuar-lo.

Estratègies d'afrontament a mitjà/llarg termini:

- Com a professorat, adquirir eines i recursos per poder desarticular els discursos d'odi i els arguments negacionistes a les aules. Entendre com operen aquests discursos, quines estratègies fan servir i quins elements posen en joc ens ajudarà a pensar fórmules per desmantellar-los.
- Traslladar tot aquest coneixement a l'aula. Emprendre projectes per treballar la desinformació i les notícies falses amb l'alumnat, amb l'objectiu de promoure entre ells el pensament crític. Dotar-los d'eines per ser capaços d'identificar fonts fiables d'informació així com de detectar, qüestionar i denunciar els discursos d'odi i els arguments negacionistes.
- Finalment, i més en concret, emprendre projectes per treballar la desinformació i les notícies falses existents respecte a l'emergència climàtica.

Eines i recursos per treballar a l'aula

Alguns materials als quals podem accedir o que podem fer servir per traslladar la qüestió de l'emergència climàtica a les aules:

MATERIAL EDUCACIÓ PRIMÀRIA

Programa Biblioteques Sense Fronteres.

Activa't per la justícia ambiental.

Catàlegs temàtics per un món més just.

Programa interdepartamental creat pel Servei de Biblioteques del Departament de Cultura i l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat amb l'objectiu d'apropar al públic de les biblioteques el coneixement (informació), comprensió i recursos per l'acció davant diferents situacions de vulneració de drets. El conjunt d'activitats i recursos que s'ofereixen en aquest catàleg específic sobre justícia ambiental contribueixen a promoure i garantir la sostenibilitat ambiental i la lluita contra el canvi climàtic des d'una perspectiva ecofeminista i a través de la cultura. Compta amb activitats adreçades a totes les etapes educatives (d'infantil a batxillerat/cicles superiors).

https://biblioteques.gencat.cat/web/.content/tematic/el-ser-vei-de-biblioteques/linies-dactivitat/promocio-lectura/projectes/Biblioteques_sense_fronteres/catalegjusticia.pdf

Tallers dinamitzats.

SOS CLIMA. Sense planeta no hi ha futur.

Guia elaborada per la Coordinadora d'ONGD i aMS de Lleida, en el marc de la mostra d'humor gràfic Humoràlia 2021 SOS CLIMA, i pensada com a un suport als docents per tal de poder apropar i aprofundir en les temàtiques associades a la justícia climàtica. La guia proposa una sèrie d'activitats adreçades tant a l'educació primària com a la secundària i les quals poden realitzar-se de forma independent o com a complement a l'exposició.

<https://braserdesabers.org/recursos/sos-clima/>

Tallers no dinamitzats.

Guia didàctica.

Exposició Migració i desplaçament de les persones per causes ambientals.

Entrepobles i IDHC.

Exposició sobre com el canvi climàtic afecta la vida de persones, comunitats i pobles, obligant-les, en moltes ocasions, a abandonar les seves llars i llocs d'origen. Mitjançant acolorides il·lustracions, l'exposició mostra aquesta realitat i denuncia els perills i les amenaces que pateixen especialment les persones que defensen el medi ambient i els drets humans.

<https://braserdesabers.org/recursos/migracio-clima-expo/>

Exposició. + material pedagògic sobre l'exposició.

Berta salva el riu, Suzanne Llewellyn.

Conte que permet aproximar les més petites en la vida i el llegat de la Berta Càceres, activista feminista i defensora dels drets ambientals hondurenya, assassinada l'any 2016 pel seu lideratge en la lluita contra el projecte elèctric al riu Gualcarque, una iniciativa que amenaçava de desviar 3 km la llera del riu, posant en perill l'ecosistema i els mitjans de vida de les comunitats que allà hi vivien.

<https://eltecolote.org/content/es/autora-del-area-de-la-bahia-captura-la-historia-de-berta-caceres-en-un-libro-infantil/>

Llibre.

MATERIAL EDUCACIÓ SECUNDÀRIA

Programa Biblioteques Sense Fronteres. Activa't per la justícia ambiental. Catàlegs temàtics per un món més just.	<p>Programa interdepartamental creat pel Servei de Biblioteques del Departament de Cultura i l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat amb l'objectiu d'apropar al públic de les biblioteques el coneixement (informació), comprensió i recursos per l'acció davant diferents situacions de vulneració de drets. El conjunt d'activitats i recursos que s'ofereixen en aquest catàleg específic sobre justícia ambiental contribueixen a promoure i garantir la sostenibilitat ambiental i la lluita contra el canvi climàtic des d'una perspectiva ecofeminista i a través de la cultura. Compta amb activitats adreçades a totes les etapes educatives (d'infantil a batxillerat/cicles superiors).</p> <p>https://biblioteques.gencat.cat/web/.content/tematic/el-servei-de-biblioteques/linies-dactivitat/promocio-lectura/projectes/Biblioteques_sense_fronteres/catalegjusticia.pdf</p>	Tallers dinamitzats.	Documental 50 graus. Entrepobles i Sicom.	<p>Documental realitzat per SICOM i Entrepobles amb el suport dels ajuntaments de Barcelona i Vilafranca del Penedès i de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament. Material que, en poc més de 60 minuts, ofereix una visió sobre allò que suposa el canvi climàtic i les amenaces que se'n deriven.</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=v_9CKynXKGI</p>	Documental. + opció de taller de 2h per treballar a fons la temàtica.
Guia didàctica Emergència Climàtica. Entrepobles i Edualter.	<p>Proposta didàctica per a les joves d'educació secundària. Inclou el desenvolupament de 8 sessions de 2 hores cadascuna per introduir la temàtica de manera progressiva, seguint els plantejaments i la metodologia exposada al llarg d'aquesta formació. Incorpora també material complementari força interessant que es pot tenir en compte per treballar a l'aula.</p>	Tallers no dinamitzats. Guia didàctica.	Dossier temàtic del Centre de Documentació Juvenil (Departament de Drets Socials de la Generalitat), sobre Joves i Acció pel Clima.	<p>Aquest dossier és una selecció de la documentació disponible al Centre de Documentació Juvenil, la Xarxa de Biblioteques Especialitzades de la Generalitat, el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya i de recursos disponibles a la xarxa sobre aquest tema.</p> <p>Inclou un recull de: monografies i publicacions, còmics i narrativa juvenil, articles digitals, activisme juvenil, entitats i recursos (de Catalunya, l'Estat espanyol i altres països del món).</p> <p>https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/JOVENTUT_centre_documentacio_juvenil/arxiu_documents/dossier_tematic/2023/Joves-i-accio-pel-clima-Juny2023.pdf</p>	Exposició.
SOS CLIMA. Sense planeta no hi ha futur.	<p>Guia elaborada per la Coordinadora d'ONGD i aMS de Lleida, en el marc de la mostra d'humor gràfic Humoràlia 2021 SOS CLIMA, i pensada com a un suport als docents per tal de poder apropar i aprofundir en les temàtiques associades a la justícia climàtica. La guia proposa una sèrie d'activitats adreçades tant a l'educació primària com a la secundària i les quals poden realitzar-se de forma independent o com a complement a l'exposició.</p> <p>https://braserdesabers.org/recursos/sos-clima/</p>	Tallers no dinamitzats. Guia didàctica.			
Exposició Els Límits del Creixement. Entrepobles.	<p>Exposició feta amb la col·laboració d'Entrepobles, la Universitat d'Alacant, GEDS, Ecologistes en Acció, Aula de la Ciència i l'Ajuntament de Barcelona. Consta de 12 panells que acompanyen a la reflexió i la presa de consciència sobre els perills del creixement sostingut i irracional del sistema en què vivim. Pot treballar-se a partir del 1r cicle de l'ESO.</p> <p>https://braserdesabers.org/recursos/els-limites-del-creixement/</p>	Exposició			

Altres recursos que ens poden ser útils a l'aula:

Sobre desinformació, fake news, discursos d'odi i negacionismes

- [Guia didàctica pensament crític i prevenció de discursos negacionistes entre la joventut](#)
- [Recursos per treballar la desinformació i les notícies falses a classe | eduCAC](#)
- [La invasión de las noticias falsas | Literatura Infantil y Juvenil SM](#)
- [Quatre projectes per combatre la desinformació desde l'aula - Educació en xarxes i tecnologia](#)
- [Cómo se viraliza una desinformación y cómo la frena el desmentido: el caso del bulo de González Laya y Bin Laden - Maldita.es - Periodismo para que no te la cuelen](#)
- [Desinformación y discursos negacionistas sobre la violencia de género, el cambio climático y la COVID-19 en España. Herramientas para identificarlos y desmontarlos.](#)
- [Sense ficció - La xarxa ultra - 3Cat](#)
- <https://www.youtube.com/watch?v=0AiAOufgjbw>
- https://www.youtube.com/watch?v=d_JOG-HkE8w
- [Monetizadores de odio](#)

Sobre el negacionisme del canvi climàtic

- [Guia didàctica pensament crític i prevenció de discursos negacionistes entre la joventut](#)
- [Petrocalipsis - Habíamos dicho que esto tenía solución \[9/9\]](#)
- [26 imágenes para capturar la devastación del cambio climático - y la esperanza para el futuro | National Geographic](#)
- [De los negacionistas a los retardistas - Climática](#)

Sobre l'ecoansietat

- [Alba Alfageme: "L'ecoansietat afecta més els joves perquè estan més informats" - 3Cat](#)
- [Què és l'ecoansietat i com la podem combatre?](#)
- [Estrès, ecoansietat i canvi climàtic. Estrès i ansietat](#)
- [De l'angoixa i el patiment a la consciència i l'apoderament | favb.ca](#)

Roda de tancament

Demaneu si alguna té dubtes o preguntes pendents, o si alguna vol aportar una darrera reflexió. Tanquem la sessió posant-nos en rotllana i dient una **paraula o petita frase que descriu com se'n van** després d'aquesta estona formativa compartida.

3.3. BLOC D'ACOMPANYAMENT A CENTRES

Aquest mòdul didàctic és una proposta adreçada als **equips directius** que busca acompanyar-los en el **procés d'anàlisi, reflexió i disseny de projectes** que puguin ser, posteriorment, implementats als respectius centres. Més enllà del treball a les aules, és urgent incorporar la problemàtica ambiental i la qüestió de l'emergència climàtica també als plans educatius dels centres, fent que aquesta mirada i posicionament quedin paleses i puguin desplegar-se, tant a nivell d'ideari com a nivell de pràctiques concretes, de forma estructural.

L'objectiu del mòdul és que els equips directius puguin aprofundir en la transversalització de l'abordatge de l'emergència climàtica a nivell de centre. Aquest acompanyament facilitarà un espai on analitzar, compartir i repensar la política del centre i buscar la manera d'incorporar un full de ruta —o millorar el ja existent— respecte a l'emergència climàtica des de la perspectiva de l'educació per a la justícia global. La sessió facilitarà l'intercanvi d'idees i experiències i dotarà de les eines i recursos necessaris per treballar aquestes qüestions des de la complexitat, a partir de diferents llenguatges i mirades i atenent a les casuístiques i particularitats de cada cas.

Objectius específics

- **Facilitar al personal docent una sèrie d'idees per posar en marxa un pla d'acció contra l'emergència climàtica** en els respectius centres educatius.
- **Habilitar un espai de diàleg, debat i intercanvi.**
- **Adquirir eines i estratègies per acompanyar el procés d'apoderament de l'alumnat i de la comunitat educativa** com a agent de canvi en l'emergència climàtica.

Estructura

L'estructura d'aquest mòdul està pensada en un format de dues sessions de 3 hores cadascuna.

Primera sessió (3 h)

- Presentació, objectius i trencar gel (20')
- Desenvolupament teòric (1 h)
- Descans (10')
- Treball per grups: autodiagnosi i tria d'àmbits d'acció (1,5 h)

Segona sessió (3 h)

- Presentació i resum de la sessió anterior (5')
- Roda posar en comú l'autodiagnosi i la tria (10')
- Treball per grups 1: disseny del pla d'acció (1h)
- Descans (15')
- Treball per grups 2: disseny del pla d'acció (45')
- Exposició i posada en comú (45')

Primera sessió

(sessió 3 h)

1. Presentació, exposició dels objectius i trencar gel

(20')

- Presentació de la sessió, de les formadores i de les participants (nom, centre educatiu, càrrec).
- Objectius de la sessió:
 - **Facilitar al personal docent una sèrie d'idees per posar en marxa un pla d'acció contra l'emergència climàtica** en els respectius centres educatius.
 - **Habilitar un espai de diàleg, debat i intercanvi.**
 - **Adquirir eines i estratègies per acompanyar el procés d'empoderament de l'alumnat i de la comunitat educativa** com a agent de canvi en l'emergència climàtica.

- Per entrar una mica en matèria, dinàmica **mentimeter**:
 - Quins **problemes ambientals** existeixen actualment?
 - Quines en són les **causes**?
 - Si fos una **persona activista medioambiental**, avui seria...

Posar en comú tot allò que surti, mirant de connectar una mica amb el que abordarem més endavant. Aquestes preguntes ens proporcionaran informació de l'imaginari col·lectiu que el grup té sobre l'emergència climàtica, quins coneixements previs té i com es posiciona al respecte de la lluita mediambiental.

- Tot seguit, i abans de passar a la part més teòrica, fer un **mapa de calor** del grup, per ubicar una mica millor fins a quin punt les participants que tenim al davant venen de centres educatius on s'estan treballant totes aquestes qüestions. Segons consideri cadascuna, col·locaran els braços amunt o avall en funció de quin és el lloc que les qüestions mediambientals o d'emergència climàtica ocupen al seu centre.

Algunes preguntes que poden ajudar o guiar la reflexió: s'han implementat mesures, accions, propostes, projectes els darrers anys al centre? Ho treballa de forma espontània i voluntària cada professora a l'aula o hi ha una mirada/acció estructural, de centre o de departament, al darrere? S'hi fa algun tipus de seguiment o avaluació?, etc.

50.

2. Desenvolupament teòric

(1 h)

Per què abordar l'emergència climàtica als centres educatius.

Tal com se'n fan ressò nombroses institucions, organismes i col·lectius d'arreu del món, actualment ens enfrontem a una situació complexa en la qual l'acció humana ha comportat reaccions en el medi natural que accentuen la inestabilitat climàtica i que acceleren tendències nocives en l'ecosistema, fins al punt de poder parlar d'una veritable **crisi climàtica i ambiental**. Tot i que, d'entrada, les **conseqüències** d'aquesta crisi afecten el clima i l'equilibri ambiental de l'ecosistema terrestre, en realitat, les seves implicacions van molt més enllà, donant lloc a una sèrie de conseqüències que són en realitat multidimensionals (econòmiques, socials, polítiques, sanitàries, etc.).

El principal efecte del canvi climàtic —i alhora el més conegut i divulgat— és l'augment de la temperatura terrestre, deguda a l'emissió de CO₂ a l'atmosfera. Des de fa anys, diferents **organismes alerten dels perills** que aquest augment està comportant i comportarà a la llarga. Entre ells, trobem els següents (potser, alguns hauran estat esmentats ja durant la dinàmica del principi): desertificació, escassetat d'aigua,

dificultat d'accés als aliments, augment del nivell del mar, increment de fenòmens climàtics extrems, augment i empitjorament de les situacions de desigualtat social, deteriorament de la salut planetària.

L'**estat d'emergència climàtica** requereix, per tant, de mesures per aconseguir reduir l'augment de la temperatura terrestre i les seves devastadores implicacions. Unes mesures que necessàriament, han de passar per una **transformació profunda del sistema capitalista global**, model econòmic i social responsable de la gènesi de l'emergència climàtica, entre d'altres grans problemàtiques. D'aquesta constatació, han nascut els darrers moviments científics i de la societat civil a Europa, impulsant la sensibilització de la societat i exercint pressió perquè les autoritats pertinents assumeixin la seva responsabilitat.

És per això que resulta imprescindible traslladar aquesta **problemàtica als centres educatius**, tenint en compte que l'educació és una de les eines amb més potencial que tenim i que l'escola, com qualsevol altre agent social, ha d'esdevenir un actiu més en aquesta acció col·lectiva.

Som conscients que fer front a la crisi climàtica des de la institució escolar no és una tasca senzilla, però pensem que és un espai des d'on podem generar una sèrie de petites accions i reflexions que ens apropin a la problemàtica, que ens permetin sensibilitzar-nos i empoderar-nos com a comunitat educativa, per fer front a l'emergència, tenint en compte tot el que està en risc: el futur de la pròpia espècie, de l'ecosistema en què vivim, la sostenibilitat social i la garantia de necessitats bàsiques i de llibertats.

51.

Però... com ho abordem a nivell de centre?

Donada la complexitat que implica traslladar tot això als centres, donem algunes pinzellades al marc normatiu dins del qual queda recollida la proposta.

1) Marc legal de l'acció

Prendre mesures urgents per combatre el canvi climàtic i els seus efectes és el tretzè, de disset, dels llistats a l'Objectiu de Desenvolupament Sostenible (ODS) aprovat per l'ONU el 2015, en el marc de la resolució Agenda 2030: transformar el nostre món.

Aquest document constitueix un full de ruta unificat per fer front als reptes globals de la humanitat i fa una crida a l'acció a tots els governs perquè n'assumeixin els principis i la implementin al seu àmbit d'actuació. El mateix any, el govern de la Generalitat, fent-se ressò d'aquesta crida, va iniciar el procés per elaborar el Pla nacional per a la implementació de l'Agenda 2030 a Catalunya, aprovat el setembre de 2019. El Pla té com a objectiu l'assoliment a Catalunya dels 17 ODS establerts per l'ONU, vinculant els compromisos de l'Agenda 2030 amb el marc normatiu català.

És en aquest context que el **Departament d'Educació ha desenvolupat algunes directrius per guiar i donar pautes als centres educatius**³ a l'hora d'afrontar els reptes derivats de l'emergència climàtica. Aquestes directrius, recollides en un document de lliure accés, són articulades segons aquests tres pilars:

- **El projecte educatiu:** recull de pautes per promoure la sostenibilitat ambiental i la lluita contra l'emergència climàtica als currículums d'educació infantil, primària, secundària, batxillerat, educació al llarg de la vida i formació professional.
- **La cultura i l'organització:** exemples de programes i iniciatives per formar i sensibilitzar a la comunitat educativa sobre les causes i conseqüències de l'emergència climàtica i per implementar actuacions per afrontar-ne les conseqüències.
- **Els entorns físics:** posa en el centre l'actuació sobre els edificis escolars, a l'hora d'adequar-los i fer-los més eficients i sostenibles, reduint-ne l'impacte ambiental i a l'hora fer-los més confortables i saludables.

2) Proposta per engegar la diagnosi i procés de transformació del centre

A partir d'aquesta guia del Departament, la nostra proposta passa per facilitar-vos algunes eines que us permetin realitzar un **procés de diagnosi de la situació dels vostres centres** respecte a qüestions relacionades amb la justícia climàtica. Aquest serà un procés de llarg recorregut, que s'endinsarà en l'anàlisi de diferents dimensions i aspectes de la vida dels centres. Aquest mapeig i totes les reflexions desplegades respecte als processos i situació dels centres possibilitaran desenvolupar plans d'acció concrets que, a petita escala, donin lloc a transformacions reals.

El compromís amb la sostenibilitat i la justícia climàtica ha de ser discursiu però s'ha de traduir en la praxi quotidiana als centres i, en aquest sentit, és necessari que tots els agents de la comunitat educativa ens impliquem en l'impuls de canvis estructurals que s'encaminin tant a enfortir la cultura del decreixement del consum i producció global, com a contribuir a la redistribució radical de la riquesa del planeta.

Aquest procés de transformació serà també una manera de contribuir, des de la praxi, a capgirar els imaginaris col·lectius en la línia dels reclams fets des dels ecofemismes decolonials: posar les cures i la vida al centre, valorar i aprendre de la diversitat i defensar els drets col·lectius per fer front a opressions sistèmiques.

Per esdevenir un centre més sostenible i compromès amb la justícia climàtica, proposem obrir un **procés d'autodiagnosi** que pari atenció a diferents aspectes de la vida dels centres. Per facilitar la tasca, els hem classificat en les **4 dimensions** següents:

CULTURA DEL CENTRE

- Compromís ferm a nivell de centre
- Ideari definit, consensuat i visibilitzat
- Documentació i praxi a tots els nivells (organització interna, docència, governança, xarxa comunitària, entorn)
- Cultura de la sostenibilitat i paradigma de la justícia climàtica

ENTORN

- Té a veure amb la disposició dels recursos i l'organització dels espais físics (és a dir, guarda relació amb la situació de l'edifici, el seu entorn i l'administració i ús dels seus mitjans). Com s'organitzen i distribueixen els espais i els recursos, com es regula el consum...

Repensar, analitzar i aprofundir en les dinàmiques, discursos i pràctiques que tenen lloc en els nostres centres en cadascun d'aquests àmbits ens permetrà aprofundir sobre la situació en què ens trobem, com a institució educativa, respecte a la justícia climàtica i la sostenibilitat i, en aquest sentit, establir un punt de partida per començar a treballar en la seva millora.

DOCÈNCIA

- Àmbit del currículum i praxi docent
- Com sensibilitzar i apoderar per a la justícia climàtica i la sostenibilitat
- Revisió crítica de la programació anual (de centre, d'aula, cicle, àrea, matèria, departament, etapa), dels continguts i formats d'avaluació

XARXA

- Té relació amb els vincles, lligams, relacions que establim amb la comunitat, el treball en xarxa (comunitat educativa i la resta d'agents socials del territori)

³ <https://educacio.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/monografies/pla-adequacio-canvi-climatic/pla-adequacio-canvi-climatic.pdf>

3. Pausa

(10 minuts)

4. Treball per grups: autodiagnosi i tria dels àmbits d'acció a desenvolupar

Sobre la base d'aquestes 4 dimensions comentades abans de la pausa, la següent part de la sessió està pensada per fer un treball per centres (les diferents parelles o grups se separen).

Cada grup/centre tindrà una hora i mitja per elaborar una diagnosi de la situació del propi centre respecte al grau de sensibilització a nivell estructural en qüestions de justícia climàtica i sostenibilitat.

Tancarem la sessió amb aquesta tasca feta i amb l'encàrrec que cada grup porti el document de diagnosi al seu centre, ho comparteixi amb el claustre, l'equip directiu o qui correspongui i, col·lectivament, consensuïn **en quina de les quatre dimensions volen posar el focus (aquella que, per les raons que siguin, es consideri prioritària)**. La segona sessió del taller se centrarà en començar a elaborar un pla d'acció específic, més exhaustiu, centrat en la dimensió triada.

Algunes **preguntes que poden ajudar a la reflexió** i l'anàlisi:

CULTURA CENTRE

- Al nostre parer, com hauria de ser un centre compromès amb la justícia climàtica? Quins requisits hauria de complir?
- Quins són els valors del nostre centre? Hi queden inclosos valors associats a la sostenibilitat i la defensa de l'ecosistema? Hi ha hagut o hi ha, periòdicament, debats oberts i participatius per decidir aquests valors i per pensar com els posem en acció?
- Quin és el grau de compromís del centre amb la justícia climàtica i la sostenibilitat? Es concreta d'alguna manera? On queda recollit? Qui es fa càrrec, vetlla i garanteix que s'implementin programes, accions i activitats vinculades de sensibilització amb la justícia climàtica?
- Què diu el PEC sobre aquestes qüestions? Queda recollit el compromís amb la justícia climàtica i la sostenibilitat? Va revisant-se, actualitzant-se i reajustant-se la documentació i les propostes segons les necessitats emergents?
- De quina manera es tradueix aquesta sensibilització respecte a la justícia climàtica, els ecofeminismes, la sostenibilitat... en el quefer quotidià del centre? Com s'atterra, impregna i embolcalla el dia a dia, més enllà de la teoria?
- Fins a quin punt pensem que els diferents grups de la comunitat educativa (infants/joves, professorat, equip directiu, altres treballadores, famílies...) tenen interioritzades i responen a les pautes existents, en matèria de justícia climàtica, del centre?
- S'involucra els infants o joves en els processos de millora del centre respecte a la sostenibilitat i l'ecologisme? En general, participen de les decisions, temps i espais per planificar, executar, portar a terme i avaluar iniciatives? Es fa participis les famílies de les accions educatives del centre en relació a qüestions de sostenibilitat i justícia climàtica?
- Fins a quin punt s'afavoreixen espais, recursos i materials perquè el professorat pugui reflexionar sobre aquestes qüestions i buscar la manera d'introduir aquestes perspectives en el seu dia a dia a les aules i al centre?
- Es promou el debat obert sobre el model organitzatiu, la relació entre les persones i la interacció amb l'entorn? Es vetlla per l'autonomia i la diversitat i es potencia l'adquisició de responsabilitat i compromís de cadascú? Les dinàmiques existents, a nivell organitzatiu, són democràtiques i respectuoses? Els espais i estructures de coordinació i organització existents són suficients i responen bé a les necessitats?

DOCÈNCIA

- S'ha facilitat la incorporació de conceptes i continguts fonamentals de la justícia climàtica i les problemàtiques socioambientals actuals als currículums? Com s'ha fet? Hi ha hagut limitacions o dificultats? Quines?
- Fins a quin punt el centre ha incorporat en el seu discurs i praxi premisses i idees provinents del pensament decolonial i els ecofeminismes? Quina mirada existeix respecte a la diversitat, els drets col·lectius o les comunitats i territoris del sud global? Com s'aborda a nivell de centre? I a nivell d'aula?
- Es donen espais, temps i recursos suficients per facilitar aquestes modificacions dels currículums? Quins elements, en el vostre cas, serien necessaris per fer-ho possible?
- Fins a quin punt, la incorporació d'aquestes perspectives ha facilitat el desplegament de formats, mirades i metodologies i tècniques didàctiques innovadores que trenquen amb formats tradicionals?
- Estan adaptats els models de seguiment i d'avaluació a aquests nous continguts? Hi queden incorporats?

- Com facilitem que l'alumnat s'interessi i se senti interpel·lat pel seu entorn proper? Com l'animem i quines eines li brindem per fomentar la seva acció activa?
- De quina manera facilitem que l'alumnat s'autoorganitzi? Quines facilitats hi donem perquè s'involucri activament en el disseny i la realització dels seus projectes o accions? Quin espai donem, posteriorment, per a l'anàlisi i la reflexió col·lectiva de la pràctica realitzada?

ENTORN

- Existeixen uns criteris de sostenibilitat clars a l'hora de gestionar els recursos del centre? Quins són? Considereu que són suficients? Caldria actualitzar-los o afegir-ne de nous?
- Com gestionem la il·luminació i la climatització del centre i les aules? Quins usos fem de l'aigua? Fomentem l'estalvi d'energia i aigua? Com ho fem? Fem seguiment del consum?
- Existeix algun pla de gestió o prevenció de residus? Quin seguiment se'n fa? Quin coneixement existeix al respecte? Qui vetlla perquè s'acompleixi i n'avalua l'impacte? Hi ha espais habilitats per al reciclatge? Quines pautes existeixen al respecte?
- Fins a quin punt la planificació, gestió i tarannà de les compres del centre queda dins del paradigma de la justícia climàtica i és coherent amb la sostenibilitat?
- Com involucrem a la comunitat educativa en aquesta corresponsabilització en el manteniment dels espais, l'equipament i l'entorn del centre, així com en l'ús sostenible i conscient dels seus recursos? Els fem particips dels canvis i petites millores que anem introduint? Quins canals fem servir per compartir-ho i reflexionar-hi?
- Quins discursos i pràctiques existeixen respecte a la reutilització i l'ús responsable i eficient dels materials? Quines pautes donem a les famílies sobre llibres, material escolar, esmorzars i àpats, esdeveniments, formes d'arribar al centre...?
- Quin tipus d'àpats es promouen des del centre? Es promou l'alimentació saludable, amb productes de proximitat i de temporada? Incorporem àpats de diferents tradicions gastronòmiques? Promovem el consum moderat de productes processats i de carns vermelles?
- Existeixen mesures concretes respecte als residus i al malbaratament alimentari? Fem separació de residus? Quin tipus de vaixel·la, estris i roba de cuina fem servir? Quin tipus d'electrodomèstics tenim al centre?
- Quins usos donem als espais exteriors del centre? Quin lloc ocupen en el dia a dia? Quin tipus d'activitats hi fem? Podríem ampliar els seus usos i finalitats des d'una perspectiva compromesa amb la justícia climàtica i la promoció de la sostenibilitat?
- Quin tipus de relacions i dinàmiques es donen en els espais exteriors? Participa tothom de la mateixa manera? Quins eixos de poder (gènere, classe, edat, procedència...) intervenen? Com facilitem les cures en aquests espais?
- Quins discursos, projectes i pràctiques posem en marxa respecte a la cura de la vegetació i la fauna a nivell de centre?

XARXA

- Quin posicionament té el centre respecte a les problemàtiques, necessitats, projectes... que afecten el barri? La comunitat educativa se sent implicada amb el barri? Com es tradueix, a nivell pràctic, aquesta implicació?
- Al vostre parer, quina és la visió que el barri té del centre? Existeix relació, interacció o projectes comuns amb altres agents i equipaments del territori? Existeixen un treball en xarxa en qüestions relacionades amb l'entorn, la comunitat, el barri, la ciutat?
- Quin grau d'obertura diríem que té el centre? Convidem el veïnat, les famílies, la gent del barri o altres equipaments, etc., a conèixer el centre i els projectes que hi portem a terme?
- Col·laborem amb altres centres educatius del barri per compartir i intercanviar idees o projectes sobre justícia climàtica? Cooperem per desenvolupar accions, activitats o projectes concrets?
- Participem o col·laborem amb programes, projectes o xarxes d'abast local relacionades amb la justícia climàtica?

Material per realitzar l'autodiagnosi:

[Annex 2. Material per realitzar l'autodiagnosi](#)

Segona sessió

(sessió 3 h)

58.

1. Presentació i resum de la sessió anterior

En la darrera sessió vam donar algunes pinzellades sobre per què és important abordar l'emergència climàtica des de l'àmbit educatiu, incidint en el paper rellevant que teniu els centres educatius en aquesta tasca. Vam veure el marc legal que, tant a nivell internacional com en el context de Catalunya, desplega aquest propòsit.

Si ho recordeu, les premisses donades pel Departament d'Educació, articulen l'acció al centre voltant de tres pilars: el **projecte educatiu**, la **cultura i l'organització** i els **entorns físics**.

A partir d'aquí, vam engegar un exercici amb l'objectiu que, per grups, iniciéssiu un procés d'autodiagnosi dels vostres respectius centres. Aquesta anàlisi havia de realitzar-se en quatre dimensions diferents (la **cultura del centre**, la **docència**, l'**entorn** i la **xarxa**), a partir de tot un seguit de preguntes al voltant de les quals havíeu de reflexionar.

L'encàrrec, per cada grup, era que portéssiu el document de diagnosi al vostre centre i ho compartíssiu amb l'equip directiu o el claustre, consensuant, a partir de les necessitats i característiques específiques del centre, la **dimensió prioritària sobre la què actuar**. Ho heu pogut fer?⁴

L'objectiu d'aquesta segona sessió és començar a **elaborar un pla d'acció concret**, més exhaustiu, que es centri en la dimensió triada. Per fer això, ens tornarem a col·locar per grups o centres.

⁴ En cas que no tothom porti aquesta pregunta resolta, caldria demanar a les participants (representants del centre en aquesta formació) que triïn elles la dimensió que considerin prioritària, segons el seu propi criteri i experiència en el centre.

59.

2. Treball per grups I. Disseny del pla d'acció

Repartir el material de suport per començar a dissenyar el pla d'acció (**ANNEX 3**). Explicar les fitxes.

[ANNEX 3. MATERIAL PER DISSENYAR PLA D'ACCIÓ](#)

Explicar que tindran 1 hora i 45 minuts per desenvolupar el pla d'acció. Farem una pausa de 15 minuts quan portem una hora de feina i, en tornar de la pausa, seguirem 45 minuts més.

Comptaran amb el suport de la facilitadora, que anirà voltant per l'aula, donant un cop de mà als grups quan tinguin dubtes, preguntes, etc.

3. Exposició i posada en comú

Acabada l'activitat, tindrem una estona per posar-ho en comú.

Cada grup haurà d'explicar la seva tria i exposar el pla d'acció pensat. Petit debat i tancament de la formació.

3.4. BLOC D'ACOMPANYAMENT EMOCIONAL

Aquest recurs pretén donar suport a una exploració sobre l'ecoansietat i la resiliència quan es parla de la crisi climàtica. Està dirigit a joves, però pot adaptar-se a diferents edats. Està pensat com una ampliació dels exercicis de la *guia didàctica - emergència climàtica: Activitat 2 «La Temperatura emocional»* i Activitat 5 «Transicions i projectes vitals», però també es poden treballar com a exercicis independents.

Les nostres aules estan formades per joves amb diferents trajectòries vitals i migratòries, una plèthora d'experiències i diferències. Això es reflecteix en les exposicions i experiències directes de l'alumnat, així com en la seva sensibilitat i comprensió de la crisi climàtica. En el treball sobre les emocions a les aules, és important tenir això en compte, així com la creixent crisi general de salut mental entre els i les joves, i la complexa xarxa de dinàmiques de poder entre ells i elles.

A continuació, compartirem dos conjunts d'exercicis més llargs, que poden ser utilitzades per aprofundir en aquestes dues activitats de la guia didàctica: Activitat 2 «La Temperatura emocional» i Activitat 5 «Transicions i projectes vitals», posant al centre la interdependència, l'ecodependència i la cura com a dret col·lectiu. Vam utilitzar el teatre participatiu i el mapatge de les cures com a mètodes per explorar aquests temes. Com s'indicarà, les activitats poden ser desenvolupades al llarg d'una sèrie de sessions, o en forma de petits tallers puntuals. Per començar, compartirem un marc per als termes "ecoansietat" i "resiliència". Aquests poden ajudar el professorat o les persones dinamitzadores a treballar amb els exercicis que proposem, però també poden ser llegides amb l'alumnat, si això sembla útil.

Objectius específics

- (Re)establir un sentit de referents concrets i relacions significants, enfront de l'ansietat
- Proporcionar un espai per situar-nos i pensar-nos davant les situacions actuals, les transicions i els projectes vitals
- Mapejar i afirmar la cura com a forma de comprometre's amb el món, de manera transformadora i situada
- Alleujar l'ansietat i la culpa fent esment a la interdependència i la cura
- Compartir, col·lectivitzar i contextualitzar les pors per pensar solucions i estratègies
- Explorar la capacitat d'acció individual i col·lectiva per fer de l'ecoansietat i les emocions associades una oportunitat de transformació.

Estructura

Taula explicativa amb els diferents formats possibles.

Explorar i col·lectivitzar les nostres pors - Teatre Participatiu (2,5 - 3 h)

- Lectura prèvia opcional: Marc teòric sobre l'ansietat/resiliència (com a preparació per al professorat o compartida amb l'alumnat)
- Introducció al mètode
- Escalfament/ trencaclosques (15')
- Imatges d'emocions (15')
- Imatges de l'emergència climàtica
- Les nostres històries: Com ens sentim (45-60')
- Arc iris de desitjos (60')
- Directrius ètiques per al professorat/ facilitadores

Mapejar les xarxes i ecologies de cures que ens sostenen (2 h)

- Lectura prèvia opcional: Marc teòric sobre ansietat/resiliència (preparatiu per al professorat o per compartir amb l'alumnat)
- Introducció al mètode
- FASE 1: Preparació de la nostra clau de mapatge (30-60')
- FASE 2: Mapa per cobertes (40-60')
- FASE 3: Reflexions finals (20-40')

Format lectura - presessió

62.

Marc teòric sobre els termes: Ecoansietat / resiliència (lectura)

Aquestes explicacions pretenen ajudar el professorat o les persones dinamitzadores a connectar amb la perspectiva en la qual es basen els exercicis següents, però també es poden llegir amb l'alumnat, si es considera útil.

Què és l'ecoansietat?

L'ansietat és una cosa que ens passa quan no hi ha punts de referència clars als quals agafar-nos, ni marcadors pels quals navegar, com quan les estrelles es desdibuixen en un cel nocturn canviant que no sabem interpretar. Produeix vertigen, ens mareja, ens inunda. En aquest sentit és molt diferent de la por, que sempre té un objecte concret —per terrible que sigui— que ens deixa l'opció de lluitar, fugir o desmaiar-nos davant seu. L'ansietat escapa d'aquestes tàctiques, afecta tot el nostre ésser des del món interior. Actua sobre el nostre sistema vestibular i endocrí, entre d'altres, no només a través del sistema nerviós o circulatori. En el que segueix, abordarem l'ansietat des d'un punt de vista menys clínic i més eco-poètic, proposant algunes vies per comprendre i abordar l'ecoansietat a l'aula, a través de dos exercicis concrets.

Totes coneixem l'ansietat, encara que no siguem psiquiatres. L'ansietat pot acostar-nos a la bogeria, a una sensació de pèrdua o d'estar perduts. Quan l'ansietat té a veure amb la crisi climàtica i la destrucció d'ecosistemes, amb l'extinció i el col·lapse de la biodiversitat, es tracta d'un enorme i aclaparador conjunt de dinàmiques, factors i situacions sobre els quals sentim que no tenim control ni influència. El clima i els ecosistemes són el nostre món i sentim que el nostre món es desfà, sentint-nos totalment impotents, desemparats i desesperançats davant l'enormitat i complexitat dels problemes. L'ansietat climàtica o ecològica (més que la por a una tempesta concreta, o a una inundació, per exemple) sol venir acompanyada d'una pèrdua de referents que apuntin a sortides, una sensació que tot desapareixerà o es desintegrarà, que el món està a punt d'acabar-se d'una manera o una altra, i que no hi ha res concret i dirigit que puguem fer. A diferència de preparar-nos per a una tempesta, una onada de calor o una inundació, a les quals podem témer, l'ansietat climàtica sol ser massa enorme i difusa per portar-nos a accions concretes, més aviat pot immobilitzar-nos. Sembla no tenir objecte i, per tant, tampoc solució.

63.

Un aspecte clau perquè l'ecoansietat sigui productiva consisteix a reduir-la a fenòmens, llocs, persones, comunitats, criatures, ecosistemes i accions concretes, situats i preferiblement propers. La nostra proposta aquí no és tractar l'ecoansietat com una patologia que cal superar, sinó com una expressió sana i necessària de sensibilitat davant la crisi, una recerca de responsabilitat. L'ansietat no és el nostre enemic, sinó una obertura i un possible vehicle per la transformació i el canvi, tant a nivell personal com col·lectiu i mundial. Hem de canalitzar-la, en lloc de reprimir-la o exorcitzar-la, en consonància amb la nostra pròpia vulnerabilitat i interdependència en aquest món, reforçant el nostre sentit d'agència i cura en relacions i contextos socioecològics específics. Donar un objecte a l'ansietat i ensenyar l'alumnat a abordar la crisi en relació amb aquest objecte, a poc a poc, per capacitar-nos per al canvi i perquè compreguem millor la relació entre la transformació personal i la transformació ecològica col·lectiva.

Què és la resiliència?

Tot i que la crisi climàtica i ecològica s'ha fet més present a Europa en els darrers anys, molts activistes indígenes i decoloniales, del sud global i de més enllà, sostenen que, per a ells i elles, el món va començar a col·lapsar amb la colonització de les seves terres, la destrucció de les seves formes de relacionar-se entre si i amb el món més-que-humà que els envolta i, amb això, dels seus ecosistemes. El líder indígena Ailton Krenak parla de la insensatesa comatosa en la qual estem immersos des de l'inici del projecte colonial modern (Ailton Krenak, *Life is not Useful*, 2023, Cambridge: Polity Press), l'acadèmica i aliada indígena Elizabeth Povinelli parla de la catàstrofe ancestral amb què els aborígens d' Austràlia han conviscut durant molt de temps (Povinelli, *Between Gaia and Ground* 2021, i <https://www.youtube.com/watch?v=1YwOjvfnmw>).

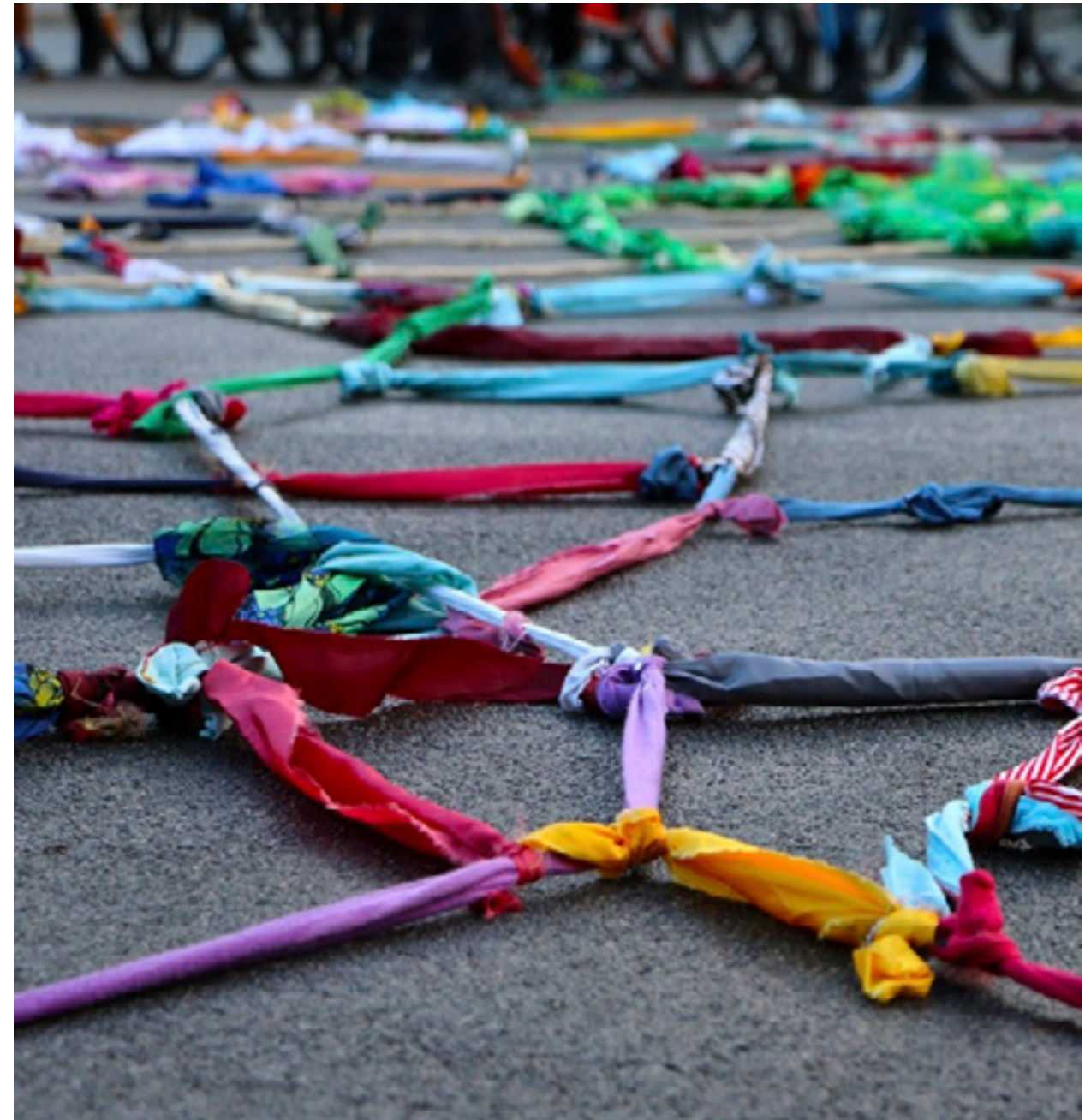
Per als qui porten molt de temps familiaritzats amb l'erosió i apropiació de les seves bases vitals, el pànic moral i personal contemporani davant el col·lapse climàtic i ecològic és una expressió una mica ridícula de l'alienació individualista i el privilegi racial en què han viscut els i les habitants del nord global. Les veus dels sures i les perifèries són importants per contextualitzar la nostra ansietat, no per anul·lar la seva importància, sinó per encapçalar-la lluny d'un efecte de commoció, sorpresa i pànic individual. El pànic individual, sobretot en els adults de classe mitjana del nord global, s'afronta sovint amb preparatius per protegir-se a un mateix i a la família nuclear (Zechner 2022), consumisme ètic o eleccions d'estil de vida rupturistes, més que amb enfocaments col·lectius i entre espècies, pensats globalment. Necessitem aprendre i ensenyar a cuidar com ens agradaria, de triar i cocrear les nostres formes de cuidar, per no caure en patrons consumistes, extractivistes i colonials de preocupació i cura (Zechner 2021).

Al mateix temps que han patit els estralls del seu passat, els pobles del sud global porten ja moltes dècades convivint amb l'impacte del canvi climàtic i la crisi dels ecosistemes, i han anat desenvolupant moltíssimes tàctiques, estratègies, pràctiques i anàlisis per fer front a aquestes situacions. Aprendre de les persones i comunitats del sud global és una important pedra de toc pedagògica a l'hora de treballar amb el clima i l'ansietat ecològica. Ens permet relativitzar i contextualitzar —sense menysprear o ignorar— la nostra posició i els nostres desafiaments. Aquest compromís no només proporciona coordenades noves i inspiradores per llegir el món, sinó també diferents bases epistemològiques i ontològiques des de les quals pensar, que poden ajudar-nos a desfer la subjectivitat individualitzada moderna i la manera com canalitza l'ansietat i la por a l'altre. Inspirar significa aquí permetre la capacitat de respirar, literalment, de donar cabuda a perspectives i idees que puguin ajudar-nos a sortir del nostre propi dilema i respirar, veure'ns i sentir-nos d'una altra manera. L'ansietat sovint ens deixa sense alè.

Comprometre's amb el coneixement, l'anàlisi, les realitats i les comunitats (i no menys important les de les aules) al sud global també ens permet aprendre formes de construir resiliència, cura i resistència de manera molt pràctica. Pel que fa a les formes de fer front a la calor, el cultiu d'aliments en sòls secs, l'escassetat d'aigua, els incendis, etc., fem bé de permetre que els i les estudiants busquin formes d'abordar aquests problemes a les comunitats ja existents, de manera que siguin empoderadores i democràticament afirmatives (en lloc de fer que busquin solucions tecnològiques i possibles economies de mitigació que encara no existeixen o que no es presten al control i la gestió comunitaris i, per tant, a formes de cura col·lectiva. L'ansietat exigeix pràctiques de cura, i la cura exigeix un protagonisme propi.

Per contrarestar la individualització de la por que sovint comporta l'ansietat, els exercicis que es presenten a continuació contextualitzen les experiències i emocions en un espectre més ampli, col·lectiu i polític. Pretenen donar un sentit d'agència col·lectiva i trencar el cicle de sentir-se en un bucle de por i impotència, abandonat a un mateix. Aprendre de les experiències dels altres, escoltar-les i comprometre's amb

diferents perspectives sobre la justícia climàtica pot ajudar a trobar vies per sortir de l'ansietat i passar a l'acció i a un compromís social més ampli. Aquests exercicis proposen la cura col·lectiva i la resiliència com a formes d'explorar la capacitat d'actuar a través de la col·lectivització i la resistència. La resiliència en aquesta forma inclou compartir pors i vulnerabilitats, així com prendre consciència de les dinàmiques de poder i assajar possibilitats de canvi.

Format teatre participatiu

(sessió 2,5 - 3 h)

66.

1. Explorar i col·lectivitzar les nostres pors. Teatre participatiu

Exercici de teatre participatiu, basat en la mètode Teatre dels Oprimits d'Augusto Boal, específicament l'exercici «L'Arc de sant Martí dels desitjos» (Boal, 1995), com a extensió de l'Activitat 2 «La Temperatura emocional» - 2 hores - 2,5 hores (depenent de la mida del grup, dirigit a grups entre un mínim 6 persones i un màxim de 20, però pot ser adaptat). Els exercicis d'escalfament poden ser jugats per si mateixos, però és recomanable jugar alguns exercicis d'escalfament abans de començar l'activitat principal.

Algunes notes sobre el mètode:

El teatre dels oprimits (Boal, 1995) és una forma participativa de teatre en la qual els i les participants exploren i reflexionen sobre les seves experiències d'injustícia i poder col·lectivament a través del cos. En l'espai creatiu del teatre, els i les participants poden intervenir lúdicament en les situacions que representen i assajar formes de canviar-les.

Com a persona dinamitzadora, és important establir un marc clar per als exercicis i procurar que els i les participants només comparteixin aquelles emocions i experiències amb les quals se sentin segurs i segures per jugar, sobretot tenint en compte les diferents experiències i emocions amb les quals els i les participants acudeixen a aquest tipus de treball. Al llarg de la descripció de l'exercici, afegirem notes per a la facilitació, i conclouem amb una reflexió sobre el marc ètic d'aquest treball.

2. Exercici d'escalfament, trencaclosques (15')

Objectius:

- Per connectar amb els altres
- Expressar emocions amb i a través del cos
- Reviure juntes per reduir la tensió

Instruccions:

- L'alumnat es col·loca en fila en un extrem de la sala, mirant cap al costat oposat. L'objectiu d'aquest exercici és explorar diferents emocions a través del cos en una escala de l'1 al 10, sent 1 una expressió molt subtil d'aquesta emoció i 10 una expressió molt exagerada.
- La persona dinamitzadora diu una emoció (per exemple, felicitat) i el grup ha d'encarnar-la en una expressió «1», que és molt subtil.
- Col·lectivament el grup fa un pas endavant, la dinamitzadora indica «2», que implica una expressió una mica més explícita de l'emoció.
- El grup continua aquest exercici, donant 10 passos en total. Amb cada pas, l'emoció s'expressa amb més força, fins a arribar a 10, la versió més exagerada. Llavors poden intentar una altra ronda amb una altra emoció, etc.

67.

3. Imatge de la paraula. Explorar les emocions rellevants a través del cos (15')

Objectius:

- Explorar diferents emocions i com se senten al cos
- Explorar les emocions relacionades amb diferents experiències concretes

Explicació:

Una imatge és «una consolidació de significat en la qual les vides dels intèrprets estan profundament implicades en la imatge que produeixen» (Radical Education Forum, 2010, p. 27). Boal descriu el teatre d'imatges com una pràctica per «fer visible el pensament» (2000: 115). Explica que una «imatge pot ser realista, al·legòrica o surrealista (...) L'únic que importa és (...) que sigui sentida pel protagonista [la persona que fa la imatge]» (Boal, 1995: 77). Els altres poden interpretar la imatge amb qualsevol sentiment que la

imatge reflecteix per a ells i elles. El significat de la imatge es converteix en la suma de les diferents interpretacions de la mateixa (Boal, 1995).

Instruccions:

- L'alumnat es col·loca en cercle. El dinamitzador o la dinamitzadora els demana que tanquin els ulls (o mirin cap a fora) i escoltin una paraula que diu la persona dinamitzadora.
- Amb els ulls tancats, el grup ha d'expressar aquesta paraula a través del seu cos, de la manera com sentin aquesta paraula en el seu cos i de la forma en què vulguin expressar.
- Quan troben la seva expressió, mantenen aquesta imatge o expressió i obren els ulls. Sense perdre la seva imatge, miren les expressions dels altres.
- Es repeteix el procés, explorant diferents paraules.
- La persona dinamitzadora pot passar per una sèrie d'emocions, pertinents per al context.

3. Imatge de la paraula. Exploració del terme emergència climàtica

(20' - 30')

Objectius:

- Explorar com el grup se sent respecte a l'emergència climàtica

Instruccions:

- El mateix que més amunt, però ara la persona dinamitzadora demana a l'alumnat que faci una imatge de la paraula emergència climàtica.
- El grup tanca els ulls i fa la seva imatge de la paraula emergència climàtica.
- El grup obre els ulls, mirant les imatges dels altres.
- Aquesta vegada s'acosten a les persones que creuen que tenen una expressió similar a la seva, intenten no perdre la seva pròpia imatge durant el procés.

- La persona dinamitzadora agrupa les participants de forma més o menys equitativa, segons les similituds que sentin entre elles.
- Les participants s'organitzen com una imatge col·lectiva formada per les seves expressions individuals de la paraula emergència climàtica.
- Grup per grup, les participants observen les imatges dels petits grups i nomenen les diferents emocions que poden sentir mirant les imatges, la dinamitzadora anota aquestes paraules, es converteixen en el vocabulari compartit de la sessió.
- Nota per a la persona dinamitzadora. És important destacar aquí que el que veiem en les imatges dels altres (no ha de ser necessàriament el mateix), què va sentir la persona que fa la imatge. Ens interessa la suma de comprensions.

4. Compartir les nostres pròpies experiències: com ens fa sentir l'emergència climàtica?

(45')

Objectius:

- Compartir les nostres pròpies experiències sobre com ens fa sentir l'emergència climàtica
- Escoltar-nos les unes a les altres
- Col·lectivitzar experiències i representar-nos-les mútuament

Instruccions:

- En els seus grups de treball de l'exercici anterior, les participants comparteixen un moment al voltant de l'emergència climàtica (o l'aprenentatge previ de la guia) que els va fer sentir impotència, por, enuig, confusió...
- Aquestes són rondes d'escolta, cada participant té un moment per compartir les seves històries, mentre que els altres en el seu grup escolten, no comenten.

- Nota per a la persona dinamitzadora: És important que totes tinguin un moment per parlar, si volen, i que siguin escoltades pels altres sense ser interromputs o jutjats. Les participants només han de compartir aquelles històries amb què se sentin segures i còmodes per treballar en el context de la sessió.
- A partir d'aquestes experiències, cada grup tria una història específica que consideri que ressona en totes i crea una imatge o escena curta, que representi la història. És important que pensin detingudament en els diferents papers de les escenes i com es relacionen amb l'acció o el personatge principal.
- Nota per a la persona dinamitzadora: La persona la història de la qual es comparteix pot assumir el paper de la directora, però s'afegeix a la imatge o escena, representant-se a si mateixa. Si el grup no té experiència, poden compartir primer la història en 1-3 imatges, i després tornar enrere i desenvolupar-la en una escena curta.
- Els grups presenten aquestes escenes o imatges, la dinamitzadora suscita reflexions sobre aquestes escenes o imatges: què veu o entén el públic? Com és la dinàmica de poder en aquesta escena o imatge? Quin és el problema? Hi ha una persona protagonista? Hi ha una persona antagonista? Com es podria ajudar o donar suport a la protagonista?

5. Arc iris dels desitjos

(45 - 60')

Objectius:

- Explorar l'espectre d'emocions que sentim
- Explorar formes de canviar-les col·lectivament

Instruccions:

- Les participants trien una de les escenes o imatges que van veure en l'exercici anterior, que els apeteixi seguir treballant, que els ressoni especialment, etc.
- Els actors tornen a representar l'escena o imatge.
- Els membres del públic creen les seves pròpies imatges d'una de les emocions que poden sentir en aquesta escena o imatge, que els ressona d'alguna manera.
- A continuació, es col·loquen als laterals de l'escenari com una imatge o escultura d'aquesta emoció (no cal que tots els membres del públic ho facin, però sí almenys algunes d'elles): representen l'arc de sant Martí de desitjos d'aquesta escena.
- El grup inicial repeteix l'escena original, però, aquesta vegada la protagonista original de l'escena (la història inicial que s'està representant), pot triar enviar les diferents escultures des de la banda perquè el substitueixin (a la protagonista) en aquesta escena o imatge, perquè s'enfrontin a l'antagonista si n'hi ha, o simplement perquè interpretin l'escena.

- Les escultures intervenen en l'escena interpretant únicament l'emoció que representen, possiblement lleugerament exagerada, per exemple ràbia, tristesa, hiperactivitat, etc.
- L'escena es repeteix diverses vegades, amb diferents escultures que intervenen com a protagonistes. Si l'escena inicial compartida era una imatge, pot ser improvisada.
- L'escena original es repeteix una vegada més, però aquesta vegada totes les emocions estan en escena. No obstant això, la protagonista pot dirigir-les, pausar l'escena, moure les emocions d'un costat a l'altre fins que aconsegueixi la seva interacció ideal.
- Debat: El grup reflexiona sobre el que ha notat, si ha rebut alguna informació nova de la situació inicial i si les diferents emocions podrien provocar un desenllaç diferent de la història. Comprenem una mica millor l'arc de sant Martí de desitjos dins de la situació? Què se sent en col·lectivitzar les emocions d'aquesta manera? Quines accions o intervencions van fer que el protagonista es sentís més fort?

6. Guia ètica per a persones facilitadores

- Com a facilitadora, és important reflexionar sobre l'ètica de la participació:
 - No forçar els i les participants a compartir les seves històries, insistir que han de sentir-se còmodes treballant les històries que comparteixen.
 - Escoltar les necessitats sorgint de les participants al llarg de la sessió.
 - Ser conscient de les seves pròpies, del que seria un bon resultat d'una història, per exemple, que podria diferir de la percepció de les participants.
- Estableix acords compartits de confiança en l'espai quan realitzis aquesta feina (respectar la teva feina i la dels altres, etc.).
- Adaptació per a un grup de més joves:
 - No et centris massa en una sola persona, encara que aquesta persona hagi compartit la seva història (possiblement una altra persona pugui interpretar el seu paper en l'exercici de l'arc de sant Martí, mentre ella pot mirar).
 - Col·lectivitzar les emocions (qui més s'ha sentit així, etc.).
 - Oferir a la protagonista una amiga amb qui dirigir l'escena.
- Recorda a les participants que en la feina amb imatges no és important que els altres entenguin el que intentes expressar, sinó que ens interessa saber en què ressona la teva imatge per a ells. No és un exercici d'endevinalles!
- Com a dinamitzadora, sostens l'espai (demanes pauses i intervencions quan sigui necessari, etc.).
- Sigues conscient de la teva pròpia competència, especialment en l'últim exercici: de vegades és millor no facilitar un exercici si creus que no pots sostenir bé el grup.

Format de mapeig de xarxes de cures

(sessió 2 h)

72.

1. Mapatge de xarxes de cura i ansietat - introducció

És important ajudar una persona ansiosa a distingir entre el que s'està desintegrant de facto i entrant en declivi o extinció, i entre el que podria fer-ho en el futur, però encara conserva vitalitat i potencial en el present. Aquest és un pas clau davant l'ansietat climàtica: desentranyar la textura dins la sensació que tot és borrós i s'esvaeix, per establir de nou punts de referència: això encara és aquí, això encara serà aquí durant un temps. Mostrar algunes estrelles del nord: això és el que probablement t'acompanyarà tota la teva vida, aquests poden ser referents amb els quals treballar, són coses amb les quals hauràs de treballar. Has de treballar-hi perquè estàs en una relació d'interdependència: no es tracta d'una mera elecció o caprici, es tracta de la nostra incrustació i del fet que ens necessitem les unes a les altres. Nosaltres com persones, animals, plantes, ecosistemes, grups i institucions.

El següent exercici de mapatge de xarxes de cures va en aquesta direcció, per rastrejar tot allò de què depenem, permetent que emergeixi una textura d'interdependència en el nostre camp de visió i imaginari, mostrant un mapa de referents. Famílies, amigues, barris, llars, institucions, la natura i els ecosistemes que ens envolten: tots ells segueixen aquí, i no estan a punt de desaparèixer de forma imminent. Estem situats, participem en el manteniment de les nostres vides i mons, així és com som les nostres pròpies àncores i com estem ancorats en la realitat.

Quan ens identifiquem massa amb un corrent oceànic, una espècie animal, un bosc que crema, quan ens posem molt ansiosos per tots aquests elements de la catàstrofe climàtica, ens oblidem del nostre propi lloc i situació. Allà on som, no només hi ha necessitats, sinó també responsabilitats, relacions de cura mutu, interdependències en les quals exercim un paper: una altra funció de la cartografia de les xarxes de cura és situar-nos clarament dins de constel·lacions de subjectes i sistemes, i identificar quin paper exercim, com se'ns necessita també, el suport que podem prestar. Es tracta d'un element a treballar durant la cartografia, per identificar o demanar la importància i l'agència de la nostra pròpia existència, encara que sigui a petita escala, per tornar a situar-nos en un marc de referència. I a identificar que el que fem i sostenim aquí també importa per allà.

Un petit exemple narratiu. La cultura del tatuatge ha experimentat un auge en els últims 10-20 anys, sobretot entre les persones de 18-35 anys. Els tatuatges funcionen sovint com a "àncores" en què les persones

inscriuen els seus records i experiències, estabilitzant un sentit d'identitat en un món que canvia ràpidament i els ofereix poca estabilitat. No només parlen de trauma, sinó també de precarietat i mobilitat o migració com a situacions en què cal inventar i invocar referents. Els mariners de James Cook van començar a guardar tatuatges de record dels seus viatges pel Pacífic Sud al segle XVIII, recordatoris de belles trobades però també àncores espirituals per a aventures precàries lluny de casa que sovint els acostaven a la mort. Sense glorificar els viatges de Cook i companyia, hi ha alguna cosa allà que ens sona: el desig d'ancoratge en situacions d'inseguretat, pèrdua, canvi. Són àncores, punts de referència, senyals o recordatoris, que calmen aquesta sensació d'estar a la deriva, perduts en un món que es mou massa ràpid o salvatgement (l'ansietat, a diferència de la por, no té un objecte clar). El filòsof Gilbert Simondon descriu l'ansietat com la pèrdua de punts de referència, que pot conduir a la desintegració del subjecte (Simondon, L'Individuation), però també a una transformació, a un esdevenir.

Nietzsche, que estava una mica lloat d'ell mateix, va dir: "Necessites alguna cosa de caos dins teu per donar a llum una estrella naixent": l'ansietat com a portal cap a un nou esdevenir, no només com a amenaça de desintegració del subjecte. L'ansietat sempre és un bon senyal de sensibilitat, atenció, obertura i cura, així que, en lloc d'una mera patologia, podem veure-la com un portal cap a una cura, una atenció, una acció i, per suposat, un aprenentatge. Quan treballem amb l'ansietat climàtica, en lloc d'intentar calmar-la o esmorteir-la, podem tenir això en ment: que l'ansietat demana una resolució, un esdevenir.

Quan hi ha ansietat, sempre hi pot haver també entusiasme infantil, en lloc de l'ansietat més carregada de culpa que experimentem com a adults, com diu Søren Kierkegaard. Amb l'ansietat climàtica en particular, és important intentar obrir les portes a l'emoció i tornar a convertir l'ansietat en una cosa positiva, afirmativa, direccional. Hi ha molta culpa associada al col·lapse climàtic, un sentiment de fracàs individual, de vergonya de pertànyer a l'antropos i a l'era que impulsa la destrucció ecològica.

Davant l'angoixa de la culpa, pot ser útil tornar a centrar l'atenció en les moltes formes en què podem cuidar, i de fet ja cuidem, del nostre entorn, el medi ambient i el món ecosocial. Afirmar i reforçar el sentit d'aquest món i de la responsabilitat pot ser profundament significatiu i tranquil·litzador, i allunyar-nos de la culpa per donar-nos un sentit d'agència i cura. El següent exercici de mapatge de la nostra xarxa de cures està dissenyat per oferir una forma senzilla però poderosa de visualitzar la nostra inserció en mons vius i amorosos, la nostra capacitat de cuidar i les formes de connexió que podem construir amb els altres. La cura actua aquí com a punt d'ancoratge, com a concepte que capta la nostra capacitat d'amarar, responsabilitzar-nos, sostenir i protegir.

73.

2. Mapejant les xarxes i ecologies de cura que et sostenen

(2 h)

Explicació:

- Un exercici per a una o diverses persones.
- Durada de l'exercici en grup: 2 hores.
- Es pot fer conjuntament amb els exercicis de «Transicions i Projecte de vida».

Es tracta d'un exercici de mapatge per treballar en grup, en el qual cada persona elabora el seu mapa individual. El seu propòsit és ajudar les alumnes a definir i traçar relacions de cura, a entendre com figuren en les nostres vides i els vinculen amb altres persones, grups i també éssers més-que-humans i ecosistemes. És un viatge que els porta, pas a pas, cap a un panorama ampli de visualització i qüestionament de les seves maneres d'interdependència i també d'alienació al món.

- El professorat i l'alumnat poden utilitzar aquest exercici per abordar un problema o una dimensió específica de la cura (amistats, relació amb la família, la comunitat en general, la natura, l'alimentació, etc.), o simplement per explorar.
- Tingueu en compte que un mapa de cures serà una mera instantània de l'ara d'algú, aquest mapa pot canviar ràpidament a mesura que canvia la seva situació. Esdeveniments i processos com migrar, caure malalt, mudar-se amb gent nova, una pandèmia, una catàstrofe natural,

convertir-se en mare o cuidadora, tant com molts altres factors poden influir molt en aquesta imatge, tant positivament com negativament. Un mapa de cures no s'ha de prendre com una representació estàtica, sinó com una instantània d'una situació dinàmica.

- No s'ha d'obligar cap alumna a compartir i mostrar el seu mapa a altres persones llevat que ho desitgi explícitament. Els mapes de cures són objectes molt íntims i potents vehicles d'autoreflexió que poden contenir informació privada que no convé divulgar. En lloc de mostrar el seu mapa als altres, l'alumnat pot parlar del que els ha fet notar i visualitzar, de les reflexions que els ha suscitat.
- Depenent de les preguntes i del temps de què disposeu, podeu repassar totes les capes del mapa o només algunes. És molt gratificant dedicar 2 hores a recórrer lentament les capes, conversant i reflexionant entre elles o fent pauses, i deixant temps per reflexionar al final.
- El mapa es pot completar i complementar durant diversos dies després de l'exercici inicial. Els professors poden convidar els alumnes a realitzar-lo com un exercici continu, escrivint les seves reflexions també en un diari per exemple.

Materials:

Cada alumna necessita:

- Un full de paper mida A3
- Un bolígraf o retolador fi
- Accés a bolígrafs de colors (llapis o retoladors) d'almenys 9 colors diferents (l'ideal és un lot de 9 bolígrafs per cada 5 alumnes)
- Un lloc tranquil per seure i dibuixar

La persona dinamitzadora necessita:

- Un full de paper A3 i un retolador gruixut

Instruccions:

PAS 1

Preparar la clau del nostre mapa:

Primer fem una pluja d'idees sobre la nostra "clau" per al mapa, les relacions de cura que volem explorar. En un tros de paper A3, anoteu diferents modes de relació que constitueixin alguna forma de cura, al seu entendre (penseu en almenys 6 formes).

Podeu pensar en diferents aspectes: tenir cura de cossos, de ments, d'ànimes, de llocs, de la natura, d'espècies, de comunitats, etc. És important prendre el temps necessari per fer una pluja d'idees fins que totes sentin que han inclòs els aspectes més importants de la cura i els que més t'interessen. Es poden anar afegint un parell de categories a la clau mentre el mapatge està en marxa, però és important començar amb una bona diversitat de formes de cura. Es poden inspirar en algunes de les següents categories: tenir cura del cos d'algú, codependència econòmica, viure juntes, aprendre junts, proporcionar aliments, compartir coses, amistat, compartir secrets, suport emocional, proporcionar seguretat, proporcionar accés, compartir tasques escolars, animar-se mútuament, compartir coneixements i ajudar a comprendre, etc.

Escriviu les categories que se us han ocorregut en el paper, una sota l'altra. Capaç algunes són molt similars i es poden combinar. Quan el grup està content, toca donar-li a cada categoria una pista visual: un color diferent (o si només tenen un sol bolígraf, pot ser un tipus de línia diferent: puntejada, contínua, ondulada, en ziga-zaga, etc.). Ja tenen la seva clau, les seves categories de cura. Podeu passar a mapejar!

PAS 2

Mapatge per capes:

- **Inici.** Comencem amb nosaltres mateixes. Cada mapejador/a posa el seu nom al centre del mapa.
- **Capa 1:** mapejar les altres persones que importen. Preneu-vos uns minuts per escriure els noms dels altres éssers vius (humans, animals, etc.) que creieu que més importen a la seva xarxa de cures, bastant intuïtivament, sense pensar-ho gaire ni mirar gaire les categories. Col·loqueu aquests noms al voltant del nom propi, entre el centre i la vora del paper. Potser alguns noms s'agrupin una mica. No ho penseu massa, perquè es poden anar afegint noms durant tot l'exercici.

Quan sentiu que teniu escrites les persones (i tal vegada els animals) més importants de la vostra xarxa de cures, podeu començar a connectar-los dibuixant línies, utilitzant les categories que van elaborar per a la clau del mapa. A poc a poc emergeixen densitats i buits, patrons, textures. Pot tenir una connexió molt densa i acolorida amb alguns d'aquests altres o que predominin algunes formes de relació. Si volen, podeu fer fletxes amb les línies per especificar quines relacions van en totes dues direccions i en quines la cura és monodireccional. Si se us ocorren categories que falten per a la vostra clau, només heu d'afegir-les. En aquest primer pas dibuixem relacions de cures entre el centre (jo) i les altres. Sembla una estrella, probablement una mica torçada.

- **Opcional:** també podeu dibuixar connexions entre tots els noms de les altres en el seu mapa, completant-lo el millor que sapiguen (tenint en compte que el seu coneixement d'aquestes relacions és probablement limitat). Fent això, el seu mapa comença a assemblar-se a una xarxa.

- **Capa 2:** grups/col·lectius. Dediqueu uns minuts a escriure al mapa els noms de les entitats col·lectives amb les quals manteniu una relació de cura. Les entitats col·lectives poden ser grups d'amigues, associacions, ONG, grups de xat, cooperatives, centres socials, etc. Col·loqueu-les una altra vegada al voltant del jo cèntric en el paper, potser relacionant-les amb alguns dels individus de la capa 1.

Quan sentiu que heu acabat, passeu a dibuixar connexions entre el jo i aquestes entitats col·lectives, de nou seguint la seva clau. De nou podeu fer línies en forma de fletxes per anotar on les relacions són recíproques o no; i si voleu també podeu traçar línies entre les entitats col·lectives per esbossar algunes de les formes en què es relacionen. Com depenen les unes de les altres i com depens tu d'elles? Quin tipus de constel·lacions sorgeixen aquí? Veiem aquí ecologies col·lectives de relació.

- **Capa 3:** espècies, plantes, ecosistemes, béns comuns planetaris. En aquesta última capa, podeu intentar abordar les formes en què la cura els vincula a mons que són més que humans. Penseu en noms d'espècies, com els insectes que pol·linitzen el vostre jardí, microbis i pèsols que fan que sòl sigui fèrtil, el pollastre la carn del qual consumeixiu o les argiles, ocells o conills que van al jardí o el parc que freqüenteu. Com s'hi relacionen? Penseu també en els jardins, parcs, camps, rius, mars mateixos: no us proporcionen algun tipus de cura, us alimenten o nodreixen espiritualment o corporalment, us donen espai per al moviment i l'exercici, us proporcionen espais per a l'autocura? Potser d'aquestes reflexions sorgeixin noves categories.

Podem anar més a l'abstracte si voleu. Què passa amb ecosistemes com els grans boscos, les xarxes fluvials o els sòls fèrtils? I encara més, a nivell de béns planetaris comuns com l'aigua, la pluja, l'aire, el vent, els sòls, els minerals, la llum solar i les marees, com ens sostenen? Quin tipus de relacions tenim amb ells i com podem pensar-les en termes de cures?

El capitalisme ens fa relacionar amb totes aquestes coses com a recursos, de forma transaccional i extractiva: podem veure que són molt més que això i relacionar-nos amb elles d'una forma més mútua?

Mirant encara més enllà, en traçar connexions entre nosaltres mateixes i aquestes entitats, podem veure quines fletxes emergeixen aquí, quins tipus de direccionalitats, i com això ens fa sentir i pensar. És probable que sorgeixin noves categories aquí, obrint noves formes de pensar la cura. També poden intentar connectar aquestes diferents formes de vida i força elemental entre si, per arribar a les seves connexions ecosistèmiques, i qüestionar el seu lloc dins d'elles. Aquesta última capa s'integra bé amb les classes de biologia.

PAS 3

Reflexions finals i avaluació

- Introduïm la reflexió: "Ara et veus a tu mateix, assegut com una petita aranya en una gran teranyina de colors, sostinguda per una miriada de relacions i constel·lacions complexes, nodrint-te i cuidant-te. Respira i sigues amable mentre contemples el teu mapa, recordant que és una instantània momentània, i potser identificant algunes àrees que t'agradaria canviar."
- Preguntes orientatives per a la reflexió: Com et fa sentir? Agafa't el teu temps per contemplar aquest mapa, parla-ho amb altres persones si et ve de gust. Fixeu-vos en el que és allà i és visible, així com en el que podria faltar. Què tendeixes a veure i a valorar? Què ens ha sorprès? Quin tipus d'imatge és aquesta, a què ens recorda, hi ha bellesa? Què indiquen els nostres sentiments al respecte?
- Per tancar, fem una ronda on cada alumna comparteix els seus pensaments i sentiments, mostra el seu mapa si ho desitja. Creem un espai segur per escoltar, deixa clar que les alumnes no tenen per què revelar res que desitgin guardar-se per a si mateixes, i que si hi ha parts d'aquest mapa que els deprimeixen, és important recordar que canviarà sens dubte, i que ens convida a imaginar canvis.

Material complementari

Ètica de la participació

Per a una ampliació de les directrius ètiques de la facilitació d'exercicis de teatre participatiu: Rifkin, 2010: <https://www.advance-he.ac.uk/knowledge-hub/ethics-participatory-theatre-higher-education>

Versió per a adults del mapeig de cures

Per una versió per a adults de l'exercici de mapatge en contextos d'activisme urbà: The Nanopolitics Handbook. Care Network Mapping Exercise pages in particular. <https://www.minorcompositions.info/wp-content/uploads/2013/09/nanopolitics-web.pdf> (Pdf disponible)

Mapeig de cures en contextos de migració i desplaçament

Per treballar aquest exercici en contextos de migració i desplaçament: Situating Ourselves in Displacement. https://www.scribd.com/document/370869091/Situating-Ourselves-in-Displacement-Conditions-experiences-and-subjectivity-across-neoliberalism-and-precarity#from_embed (Pdf disponible)

Versió per a adults del mapatge de cures en contextos feministes

Per a una versió per a adults de l'exercici de mapatge en contextos feministes: Manuela Zechner (2021) Commoning Care and Collective Power: Childcare Commons and the Micropolitics of Municipalism in Barcelona. Vienna/Málaga: Transversal Texts. <https://transversal.at/books/commoningcare> (Pdf disponible)

El colonialisme com a catàstrofe ancestral

Povinelli, Between Gaia and Ground 2021 <https://www.youtube.com/watch?v=-GN8QOrWZIQ>

Lectures complementaries

- Boal A. The Rainbow of Desire: The Boal Method of Theatre and Therapy. Psychology Press; 1995.
- Howe K, Boal J, Soeiro J, editors. The Routledge companion to Theatre of the Oppressed. Routledge; 2019 Feb 21.
- Krenak A. Life is not useful. John Wiley & Sons; 2023 Feb 22.
- Shield AE, Paris D, Paris R, San Pedro T, editors. Education in movement spaces: Standing Rock to Chicago freedom square. Routledge; 2020 Mar 12.
- Tronto J. C.[1993] Moral Boundaries.
- Radical Education Workbook, 2010: <https://undercommoning.org/radical-education-workbook/>
- Zechner 2022 <https://blogs.mediapart.fr/berliner-gazette/blog/080922/commoning-vulnerability-towards-radical-politics-earthcare>
- Zechner 2021 <https://mediathek.berlinerfestspiele.de/en/gropius-bau/journal/to-care-as-we--would-like-to>

ANNEX 1

Plantilla / Festival del record

Joc de construcció de relats ecosocials per dibuixar els camins cap a un nou món.

1. Porto la història del meu avantpassat:

El meu **avantpassat** es deia _____ . Va ser una persona molt notable perquè en el passat va fer _____ .

Un dels seus majors **valors** era _____ , que li resultava important perquè _____ .

2. Un Repte (problemàtica) que va enfrontar:

Abans que la nostra ciutat o planeta vencés el **repte** de _____ , recordo que el meu ancestre va tenir un lloc memorable per _____ .

Encara que aquest repte va suposar un conflicte amb els **valors** del meu avantpassat per _____ .

3. Com va ajudar a construir un altre món?

Quan el meu avantpassat va fer front al seu repte va utilitzar les seves eines de _____ i _____ . El seu pla inicial va anar _____ .

però quan _____ va saber el que el meu ancestre estava intentant fer, van anar a parar-li els peus amb tots els mitjans possibles. El meu ancestre va haver d'assumir els següents riscos i represàlies: _____ .

Malgrat això, el seu esforç va servir per _____ .

Però quedava molt més per fer perquè _____ .

4. A més, va col·laborar amb un altre avantpassat:

Quan _____ (esmentar un ancestre d'una altra companya del grup) es va reunir amb el meu avantpassat van treballar junts per a _____ .

. El camí va anar més dur del que a l'inici van pensar perquè _____ .

Així i tot, van formar un pla d'acció conjunt per a superar-lo. El pla es va basar en _____ .

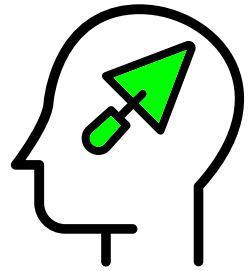
i van aconseguir _____ .

És un honor honrar la memòria del meu ancestre.

Quina classe d'utopia col·lectiva han creat els nostres ancestres?

Comparteix a: thefuture.wtf/report

ANCESTRES

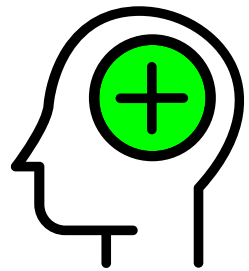
Constructora

Arquitecta, paleta.

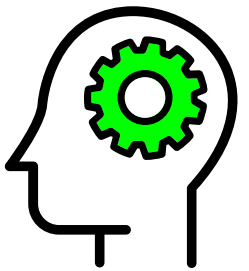
Coordinadora

Planificadora, coordinadora
i delegada.

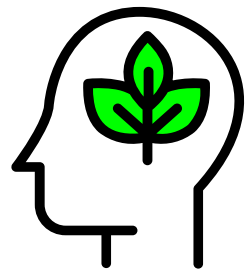
Persona major

Sàvia, mentora, predicadora.

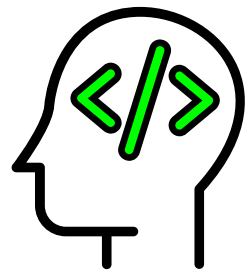
Enginyera

Tècnica, mecànica, operadora.

Productora

Forestal, recol·lectora,
agroecòloga.

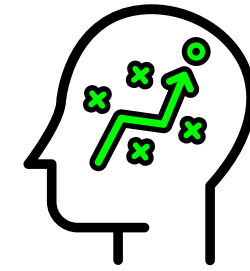
Hacker

Programadora, criptògrafa.

Guaridora

Metgessa, consultora, infermera.

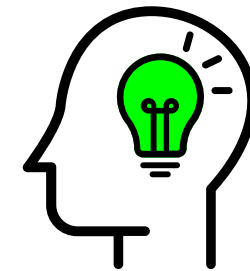
Professora

Nutritiva, guia, companya.

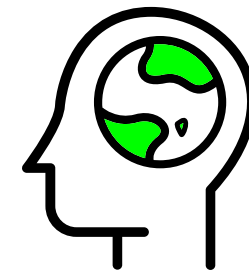
Crítica

Escèptica, satírica, incrèdula.

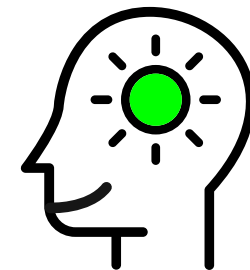
Semiadora

Original, imaginativa.

Investigadora

Investigadora, naturalista.

Tronera

Relaxada, alegre, animadora.

REPTES

- **Capacitisme:** Actituds, construccions, comunicacions, xarxes, polítiques, lleis, llengües, etc., que oprimeixen les persones amb discapacitats.
- **Fronteres:** Línies geogràfiques imaginàries entre estats que limiten la capacitat de moviment de béns i persones.
- **Refugiats climàtics:** La migració massiva de persones forçada per fenòmens meteorològics extrems com sequeres, focs o huracans.
- **Destrucció d'ecosistemes:** La destrucció dels ecosistemes accelera el caos climàtic, afavoreix l'extinció d'espècies i augmenta el risc de pandèmies.
- **Invasions biològiques:** A causa de l'economia globalitzada s'han mogut espècies a llocs on no produïen disfunció en els ecosistemes i extinció d'altres espècies.
- **Divisió digital:** Les persones sense accés a internet no disposen d'accés a la informació.
- **Violència masclista:** Accions que contribueixen al menyspreu sistemàtic de la dignitat, l'estima i la integritat física i mental de les dones, nenes i persones amb una identitat de gènere i/o sexual diferent a la normativa.
- **Crisi d'habitatge:** Manca d'habitatge social que impedeix l'accés universal a un habitatge digne, resultat de les dinàmiques de privatització.
- **Fams:** Malgrat conrear menjar suficient com per a nodrir a tota la població mundial, milions de persones són privades d'una dieta adequada.
- **Abocadors:** Els abocadors descontrolats deriven en greus problemes ambientals com el filtrat i lixiviació de contaminants, i afecten les masses de sòl, aigua i aire pròximes.
- **Polítiques d'empresonament massives:** No deixa de créixer el nombre de ciutadans empresonats a nivell mundial.
- **Monitoratge i vigilància:** Els espais físics i virtuals són cada vegada més controlats, facilitant situacions de control social.
- **Desmantellament dels sistemes de salut pública:** El cost de l'atenció sanitària i medicaments obliguen a molts a triar entre la fallida o el seu benestar.
- **Armament nuclear:** La presència d'estats amb armament nuclear, que encara que siguin desarmats seran radioactius durant 100.000 anys.
- **Violència policial:** El monopoli de la violència busca erradicar qualsevol intent del canvi del sistema socioeconòmic.
- **Crisi de l'aigua:** No tenir accés a recursos hídrics a causa de la privatització, contaminació o sequeres. Afecta tant a humans com a la resta de l'ecosistema.
- **Burocràcia:** L'administració controla la informació, vigila els recursos i embulla amb procediments interminables.
- **Zoonosi i pandèmies:** La majoria dels brots infecciosos tenen un origen en la transmissió entre diferents espècies, principalment deguda a la destrucció de l'hàbitat per a l'agricultura industrial.
- **Violència armada:** Les conseqüències de les guerres imperialistes desencadenen un cercle viciós de por, armament i mort.
- **Degradació del sòl:** Perduda del sòl fèrtil a causa del model agroindustrial i la creixent bretxa entre els llocs on es conreen, consumeixen i defeqüen els aliments.
- **Desposseïció del treball:** La gran majoria de persones treballa en excés, però no se sent satisfet a causa d'estar cansat, ser perillós o ser socialment innecessari.

EINES

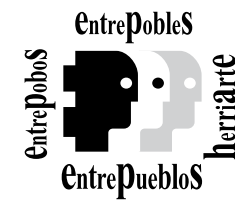
- **Intel·ligència artificial:** A mesura que grups de persones reuneixen capacitats discretes i les fusionen en conjunts instrumentals, de sobte arribem al lloc on hauríem de saber que ens dirigíem des del principi: al marge de l'humà (Adam Greenfield, 2017).
- **Llocs d'inspiració:** "M'encanta pensar en la naturalesa com a estacions de transmissió il·limitades, a través de les quals Déu ens parla cada dia, cada hora i cada moment de les nostres vides, tan sols si sintonitzem i romanem allí" (George Washington Carver, 1930).
- **Banca ètica:** L'ampliació del sistema de crèdit, igual que l'ús quotidià de la gent millora del medi ambient i millora de la població (Patrick Geddes, 1919).
- **Disseny de roba:** Els materials estan vius mentre estan en tu... diagnosticant-te i tractant-te, per nodrir-te i formar part del teu benestar (Suzanne Lee, 2017).
- **Dret a la terra:** Antigament, tots els moviments revolucionaris tenien un únic programa: cancel·lar els deutes i redistribuir la terra (David Graeber, 2011).
- **Cooperativisme:** Creiem que els mitjans de producció han de ser presos dels empresaris s'han de lliurar a la comunitat (Huey P. Newton i Bobby Seals, 1966).
- **Acció directa:** Hem de difondre els nostres principis, no amb paraules, sinó amb fets, perquè aquesta és la forma més irresistible de propaganda (Mikhail Bakunin, 1870).
- **Democràcia directa:** Un grup de gent reunit pot ocupar-se de manera directa i competent de la direcció dels assumptes públics (Murray Bookchin, 1982).
- **Educació:** Tot projecte revolucionari és, abans de res, educatiu (Murray Bookchin, 1990).
- **Campanyes electorals:** Si ho desitges pots abolir el sistema...però el nou ordre mai podrà establir-se només amb vots (Eugene Debs, 1904/1910).
- **Biblioteca de préstec d'eines:** Podem imaginar un futur en el qual la majoria de les necessitats materials de la vida se satisfacin d'aquesta manera, des de maletes fins a talladores de gespa i llanxes ràpides (Cory Doctorow, 2019).
- **Memòria històrica:** La memòria és enemiga del totalitarisme (Henry Giroux, 2016).
- **Identificació de la flora, fauna i funga:** Els caçadors-recol·lectors, per naturalesa, emmagatzemen informació per al seu ús, entenen que pot haver-hi un moment en què la informació escassegi (Connor, Copeland, i Kearns, 2003).
- **Vaga general:** Una vaga és una revolució incipient. Moltes grans revolucions han sorgit d'una petita vaga (William "Big Bill" Haywood, 1911).
- **Grafiti:** El més revolucionari que un pot fer és sempre proclamar en veu alta el que està succeint (Rosa Luxemburg, 1913).
- **Guerrilla Gardening:** Mou-te en silenci i planta coses (Andrew Dana Hudson, 2015).
- **Arts curatives:** La varietat de formes i la lluentor dels colors dels objectes presentats als pacients tenen un efecte poderós i són mitjans reals de recuperació (Florència Nightingale, 1859).
- **Periodisme:** Els que contenen les històries governen la societat (Plató, 375 a. C.).
- **Laboratori:** En una cambra solitària, o més aviat cel·la, a la part alta de la casa, i separada... per una galeria i una escala, guardava el meu taller de creació immunda (Mary Wollstonecraft Shelley, 1818).
- **Llibreria:** Si tens un jardí a la teva biblioteca, tot estarà complet (Ciceró, 46 a. C.).
- **Protestes massives:** Sempre hem de prendre partit. La neutralitat ajuda l'opressor, mai la víctima. El silenci encoratja al turmentador, mai al turmentat (Elie Wiesel, 1986).

- **Memes:** Robem, reutilitzem, reexaminem i, en última instància, ho redefinim tot, des de celebritats fins a polítics i logotips corporatius, i redistribuïm aquestes idees esbiaixades al públic de manera gratuïta (David Constable, 2018).
- **Energia fora de la xarxa:** Els capitalistes no volen que ningú visqui fos de la seva xarxa econòmica (Jessica Bruder, 2017)
- **Pressupostos participatius:** La participació ciutadana deixa de ser un facilitador de la política tradicional i es converteix en protagonista permanent de l'administració pública (Ubiratan de Souza, 1998).
- **Performances:** Fer una performance és representar una amenaça (Dick Hebdige, 1982).
- **Agroecologia:** L'agroindústria altera el clima. L'agricultura pagesa protegeix la Terra (La Vía Campesina, 2015)
- **Fotografia:** La cambra és un instrument que ensenya a la gent a veure sense cambra (Dorothea Lange, 1978).
- **Ràdios pirates:** La miniaturització dels transmissors elaborats per aficionats, troba una aspiració col·lectiva d'algun nou mitjà d'expressió (Félix Guatarri, 1984).
- **Transport públic:** Fongui els maleïts cotxes i construeix ciutats per a amants i amics (Lewis Mumford, 1979).
- **Saldar el deute i indemnitzar:** La riquesa dels països imperials és també la nostra riquesa... El que se'ns pagarà seran simplement reparacions (Franz Fanon, 1961).
- **Sàtira:** Si admeto que he après alguna cosa, significa que tot el meu projecte polític és una mentida (Shawn Vulliez, 2020).
- **Sindicats:** “La unió només pot actuar de manera revolucionària en la mesura en què es doni prioritat a l'ideal [revolucionari] sobre l'interès [reformista] (Errico Malatesta, 1922).
- **Reciclatge:** Sovint, quan creus que estàs al final d'alguna cosa, estàs al principi d'una altra cosa (Fred Rogers, 2003).
- **Horts verticals:** Es necessita molta habilitat per poder conrear aliments de manera sostenible. És una forma d'art. Necessitem impulsar l'agricultura perquè els aliments que mengem són el més important en les nostres vides (Will Allen, 2016).
- **Ficció visionària (SolarPunk):** Vivim en el capitalisme. El seu poder sembla ineludible. També ho semblava el dret diví dels reis. La resistència i el canvi sovint comencen en l'art, i molt sovint en el nostre art, l'art de les paraules (Ursula K. Le Guin, 2014).
- **Fusteria:** Les demandes de llibertat ens enfronten a una elecció molt més difícil... Haurem de desmuntar físicament gran part del món en el qual vivim i construir-lo de nou (Peter Gelderloos, 2008).
- **Menjadors comunitaris:** Menjar és un ritual de generositat i hospitalitat: compartir les riqueses de la taula, rebre als convidats, alimentar-los, brindar-los refugi (Maria Saffiotti Dona-li, 2020).
- **Ajuda mútua:** Considerem que el sentit de comunitat i ajuda mútua que es desenvolupa després de la crisi és un terreny fèrtil per fusionar la teoria i la praxi del moviment social (Ajuda Mútua i Socors en Casos de Desastre, 2018).
- **Documentació:** El meu camí condueix a la creació d'una nova percepció del món. Així t'explico d'una manera nova el món desconegut per a tu (Dziga Vertov, 1923).
- **Botiga gratis:** No existeix l'esmorzar gratis sota el capitalisme; per als anarquistes, no n'hi ha un altre tipus (CrimethInc., 2007).

- **Parcs:** Una riquesa natural o social compartida (terres, aigües, boscos, sistemes de coneixement, capacitats de cura) per ser utilitzada per tots els plebeus (George Caffentiz i Silvia Federici, 2014).
- **Gravat i impressió:** Amb el nostre profund coneixement del procés d'impressió, podem convertir un full de paper en blanc i una mica de tinta en una eina, un regal per a compartir i transmetre (Radix Mitjana, 2010).
- **Sabotatge:** La protesta és quan dic que em nego a acceptar més això. La resistència és quan m'asseguro que tots els altres deixin de seguir l'exemple també (Ulrike María Meinhof, 1968).
- **Autodefensa:** La llibertat és possessió segura dels qui tenen el coratge de defensar-la (Pèricles, 400 a. C.).
- **Clínica Solidària:** Aspirem a una ciència mèdica que no es limiti a percebre el símptoma sinó que el tracti com a part de l'ésser humà en conjunt (Grup Per Una Medicina Diferent, 2020).
- **Justícia Transformativa:** Necessitem que les persones dins dels nostres moviments, totes socialitzades en i per sistemes injustos, estiguin en camins d'alliberament. No ja lliure, però practicant la llibertat cada dia (Adrienne Marie Marró, 2020)

VALORS

- **Bellesa:** Qualitat del que, per la perfecció de les seves formes, complau a la vista o a l'orella i per extensió, a l'esperit.
- **Biomimetisme:** Imitació dels dissenys i processos de la naturalesa en la resolució de problemes tècnics.
- **Compte:** El comportament i accions que emboliquen coneixements, valors, habilitats i activitats empreses en el sentit de subministrar les potencialitats de les persones per mantenir o millorar les condicions humanes en el procés de viure i morir.
- **Cooperació:** Obrar juntament amb un altre o altres per a la consecució d'una fi comuna.
- **Consentir:** Acció de permetre una mica de manera voluntària, no coercitiva i sense objeccions.
- **Comunalisme:** Els elements de la vida comunal són el territori comunal, el treball comunal i el poder polític comunal.
- **Ecologia:** Estudi dels éssers vius com a habitants d'un mitjà, i les relacions que mantenen entre si i amb el propi mitjà.
- **Eros:** Energia vital; la voluntat de viure; l'impuls sensual i creatiu de l'amor o el desig.
- **Llibertat:** La plena realització de les potencialitats de la humanitat en la seva forma més creativa.
- **Generositat:** Qualitat de qui obra amb magnanimitat i noblesa d'ànima.
- **Enginy:** La capacitat d'invenció, habilitat o astúcia per idear o combinar.
- **Interdependència:** Dependència mútua; les relacions inherents dels individus, les comunitats i els ecosistemes.
- **Gaudi:** La felicitat vívida que sorgeix d'una sensació de benestar o satisfacció, delit.
- **Paidia (Paideia):** Joc espontani o fantasia; Diversió exuberant, improvisació despreocupada.
- **Parresia:** Dir-ho tot, parlar amb franquesa.
- **Pura Vida:** La bona vida; florir al llarg de tota la vida en harmonia amb altres persones i la naturalesa.
- **Responsabilitat:** L'assumpció de responsabilitat i el compliment de deures o obligacions ètiques.
- **Autodeterminació:** La llibertat de prendre decisions i actuar en absència de control extern.
- **Solidaritat:** Vincle d'unitat entorn d'objectius, interessos, principis o responsabilitats comunes.
- **El mínim irreductible:** El dret de tots els membres d'una comunitat als mitjans de vida essencials.
- **Veritat:** Els fets de l'assumpte d'acord amb la realitat, veracitat i sinceritat.
- **Usdefruit:** El lliure ús i gaudi dels recursos, sempre que no resultin perjudicats en el procés.
- **Convivència:** Un esperit d'amistat, festivitat i hospitalitat; fer que la gent se senti feliç i benvinguda.
- **Gràcia:** Estendre lliurement la bondat, benevolència o bona voluntat cap als altres.
- **Humor:** La qualitat de ser divertit, còmic, enginyós o absurd.
- **Curiositat:** El procés de buscar o qüestionar; un examen minuciós.
- **Internacionalisme:** Una ètica de cooperació, interdependència i solidaritat entre tots els pobles terrestres.
- **Reconciliació:** La difusió de veritats i la reparació de danys cap a l'acord o l'harmonia mutus.
- **Estacionalitat:** L'alineament de les relacions i pràctiques socials amb els cicles ecològics d'una bioregió.
- **Meravellar-se:** Un sentiment de sorpresa o reverència pel bell, desconegut i inexplicable.
- **Decolonització:** Desmantelació de les dinàmiques colonials i la (re)indigenització de la vida cap a la transculturació social.

Associació Entrepobles

Carrer d'En Blanco, 73 1 pis
08018 Barcelona

Coneix Entrepobles a:

www.entrepobles.org

X (Twitter): [@EntrepbsHarte](https://twitter.com/EntrepbsHarte)

www.facebook.com/Entrepbs

Aquest treball està sota la Llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional

Per a veure una còpia d'aquesta llicència, visiti:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.ca>

Avis legal: Aquest missatge pot contenir informació confidencial. Si vostè no n'és el destinatari, si us plau, esborri el text i els arxius adjunts que pugui contenir, i faci'ns-ho saber immediatament. No el reenvii ni en copii el contingut, ja que està sotmès a secret professional i la llei en prohibeix la divulgació. El correu electrònic via Internet no permet assegurar la confidencialitat dels missatges que s'envien, ni que es rebin íntegrament ni tampoc que la recepció sigui correcta. Entrepobles no assumeix cap responsabilitat per aquestes circumstàncies.

